

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВНЗ УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЛЬВІВСЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ СВЯТОГО ДУХА
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра церковної історії

Магістерська робота

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО
ДУХОВЕНСТВА У ЧАСИ ПІДПІЛЛЯ УГКЦ**

Студент VI-го курсу Валерій Купчак
Науковий керівник: о. Тарас Бублик
кандидат історичних наук

Львів 2018

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ I	8
ДІЯЛЬНІСТЬ СЕМІНАРІЙ ДО ЛІКВІДАЦІЇ ГКЦ	8
1.1 СТАН СЕМІНАРІЙ ДО 1945 Р.	8
1.2 ЛІКВІДАЦІЯ ГКЦ	13
1.2.1 ГАЛИЦЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА МИТРОПОЛІЯ	13
1.2.2 МУКАЧІВСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЄПАРХІЯ	21
РОЗДІЛ II	24
ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПІЛЬНИХ СЕМІНАРІЙ	24
2.1 ПРИЧИНИ СТВОРЕННЯ ПІДПІЛЬНОЇ СЕМІНАРІЇ	24
2.2 ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ О. МИХАЇЛА КОСИЛА	26
2.3 ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ О. ВАСИЛЯ СЕМЕНЮКА	30
2.4 ПОШУК І ПІДБІР КАНДИДАТІВ ДО СВЯЩЕНСТВА	34
2.4.1 СЕМІНАРІЯ В ДОРІ О. МИХАЇЛА КОСИЛА	34
2.4.2 СЕМІНАРІЯ О. ВАСИЛЯ СЕМЕНЮКА	38
2.4.3 СЕМІНАРІЯ ВЛ. ІВАНА МАРГІТИЧА	41
РОЗДІЛ III	43
ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ДУХОВНОГО ФОРМУВАННЯ ПІДПІЛЬНИХ СЕМІНАРИСТІВ	43
3.1 ПІДПІЛЬНЕ НАВЧАННЯ	43
3.1.1 НАВЧАННЯ В О. МИХАЇЛА КОСИЛА	43
3.1.2 НАВЧАННЯ О. ВАСИЛЯ СЕМЕНЮКА	48

3.1.3 Навчання в о. Івана Маргітича	51
3.2 Висвячення кандидатів на священиків	52
3.3 Репресії з боку влади	57
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	69
ДОДАТКИ.....	77

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АІЩ – Архів інституту історії Церкви

вл. – владика

ГКЦ – Греко-Католицька Церква

єп. – єпископ

КДБ – Комітет державної безпеки

КК УРСР – Кримінальний кодекс Українська Радянська Соціалістична Республіка

МДБ – Міністерство державної безпеки

НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ

НКДБ – Народний комісаріат державної безпеки

о. – отець

ОУН – Організації українських націоналістів

РПЦ – Російська Православна Церква

РСР – Радянська Соціалістична Республіка

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

УГКЦ – Українська Греко-Католицька Церква

УПА – Українська повстанська армія

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

ЦК КП – Центральний комітет Комуністичної партії

ЧНІ – Чин Найсвятішого Ізбавителя

ВСТУП

Актуальність теми: не зважаючи на відносно спокійне становище Церкви в сьогоденні, ми повинні знати шлях УГКЦ до свободи і розуміти чинники, які впливали на розвиток духовенства в другій половині ХХ століття. В часи радянського тоталітаризму були люди сильного духу, які не боялися та продовжували зберігати свою віру. Вони прикладали максимум зусиль для того, щоб ГКЦ в такі непрості часи й надалі мала священнослужителів, що могли провадити літургійне життя для мирян. За цей період наша Церква здобула багато нових ісповідників та мучеників за віру Христову, які довели твердість своєї віри. Чимало вихованців підпільних семінарій на даний час активно працюють як священники та єпископи і є добрим прикладом для молодого покоління душпастирів і тих, що бажають обрати духовне служіння. Оскільки наразі ми ще маємо можливість поспілкуватися з очевидцями подій, потрібно старатися зібрати якомога більше фактів про цю сторінку в історії Церкви. Це дослідження буде спрямоване на підпільні семінарії та формування духовенства ГКЦ в часи підпілля, бо, на жаль, про це мало написано і сказано.

Метою праці є дослідити, як в ГКЦ в часи підпілля проходив вишкіл і формація нових священнослужителів.

У цій праці ставимо наступні **завдання:**

- 1) Охарактеризувати становище духовної освіти ГКЦ до 1945 р.
- 2) Висвітлити причини та історію створення підпільних семінарій
- 3) Розглянути критерії прийому в підпільні семінарії
- 4) Дослідити, які предмети викладалися для семінаристів
- 5) Проаналізувати дії з боку влади щодо духовенства
- 6) Виявити особливості підпільного навчання
- 7) Представити умови та особливості свячень підпільних семінаристів

Об'єктом дослідження є процес духовного й освітнього формування греко-католицького духовенства в 1946-1989 роках.

Предметом дослідження виступають греко-католицькі підпільні семінарії в Україні.

Хронологічними рамками дослідження є період з 1946 року, коли УГКЦ зазнала гонінь з боку СРСР до 1989 року коли УГКЦ почала виходити з підпілля. При написанні цієї роботи буду виходити за хронологічні межі дослідження для описання становища Церкви та духовно-освітніх закладів до їх закриття.

При написанні цієї роботи використовувалися такі **методи**: хронологічно-описовий, критичного аналізу, аналітичний, компаративний, синтезу, статистичного аналізу, узагальнення. У праці також буде використаний методологічний принцип історизму.

Огляд джерел та літератури: важливими джерелами в праці є спогади тих людей, які навчалися в семінарії та викладали, а також спогади ректорів. Серед них є інтерв'ю з Архіву Інституту історії Церкви з Володимиром Скороходом, о. Петром Кузем, вл. Василем Семенюком, о. Михайлом Хром'ячуком, о. Петром Голінеєм, о. Іваном Качанюком, о. Іваном Лейб'юком, о. Володимиром Шафраном, о. Василем (Павлом) Репелою, о. Петром Квичем, о. Іваном Говерою, о. Олегом Говерою, вл. Іваном Маргітичем, о. Іваном Бойком, о. Володимиром Івашківом. Ці свідчення важливі, оскільки опитані розказують нам, як проходило навчання в підпільних семінаріях, та їх особливості. Також важливим джерелом є збірник документів *«Ліквідація УГКЦ (1939-1946). Документи радянських органів державної безпеки»*, в якому подані важливі документи пов'язані з ліквідацією УГКЦ та арештом єпископів. Не менш важливим джерелом є *«Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928/29–1944»*, де описано останні роки Богословської академії та документальний фільм *«Владика Стернюк служіння у підпіллі»*, де є багато інтерв'ю людей, які добре знали владика та цінні спомини про підпільну семінарію.

З наукової літератури, використаної у цьому дослідженні, важливими є наукова монографія *«Історія релігії в Україні (Католицизм 4 том)»*, в якій

описано процес навчання у підпільних семінаріях; праця останнього префекта Духовної семінарії у Львові о. Миколи Пристая *«Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія, 1783-1945»*, де розказано про останні роки перед закриттям Львівської семінарії, *«Сильний Божим Духом історико-біографічний нарис про життя і діяльність о. д-ра Авксентія Бойчука Микола Григорук»*, який був останім ректором Станиславівської духовної семінарії, а також навчав о. Михаїла Косила, *«Ісповідник віри отець Антоній Казновський, (1878-1959)»* в якій описано о. Антонія Казновського, який був духівником о. Михаїла Косила. *«Спогади про підпільну семінарію»*, в якій є статті про Василя Семенюка та підпільну семінарію, *«Літургія підпільної церкви»*, в якій є зібрані інтерв'ю підпільних отців. Опис семінарії на Закарпатті можна знайти в збірнику статей *«Народний владика Іван Маргітич: матеріали науково-практичних конференцій»*.

Структура роботи. Робота побудована за проблемно-хронологічним принципом і складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, ілюстрацій та додатків.

У першому розділі описано причини закриття духовних навчальних закладів ГКЦ на тлі ліквідації Церкви радянськими каральними органами в Галичині та Закарпатті.

У другому розділі представлено причини створення підпільних семінарій. Також описано як проводився підбір кандидатів до священства, на прикладі семінарійних груп о. Михаїла Косила, о. Василя Семенюка та о. Івана Маргітича.

У третьому розділі розповідається як проходив процес навчання, духовної формації в семінаріях, представлено підготовку до свячень й умови самих свячень. Охарактеризовано особливості переслідувань державною владою.

РОЗДІЛ І

ДІЯЛЬНІСТЬ СЕМІНАРІЙ ДО ЛІКВІДАЦІЇ ГКЦ

1.1 СТАН СЕМІНАРІЙ ДО 1945 Р.

З приходом на українські землі радянського окупаційного режиму, під тотальним контролем опинилися всі проукраїнські релігійні та культурні осередки.

Особливу роль у формуванні національної свідомості українців та водночас надзвичайну небезпеку для безбожного радянського режиму становила ГКЦ. Маючи великий авторитет серед українців-галичан, це була чи не єдина структура, здатна вести ідеологічний опір.

Не можна оминати увагою постать великого Сина України – митрополита Андрея Шептицького. Не зважаючи на похилий вік і фізичну неміч глава ГКЦ мав авторитет перед радянською владою.

Після смерті митрополита Шептицького 1 листопада 1944 року, у швидкому часі заарештовують його наступника Йосифа Сліпого, на долю якого випаде вісімнадцятилітній тернистий шлях ісповідника віри по сталінських тюрмах та таборах.

У період 8-10 березня 1946 р. у соборі св. Юра радянські спецслужби, за допомогою Ініціативної групи по возз'єднанню Греко-Католицької Церкви з Російською Православною Церквою, організують псевдособор, на якому, провівши «возз'єднання», ліквідовують ГКЦ.

Ця подія стає початком понад сорокалітньої хресної дороги для духовенства та вірних нашої церкви. Єпископи, багато священиків, ченців, черниць та мирян ГКЦ, що відмовились зрадити свою віру, були арештовані, а тим яким вдалося уникнути кримінального переслідування були змушені перейти у підпілля.

У цей період припинила діяльність також і Генеральна духовна семінарія у Львові, та Греко-католицька богословська академія. Одним із першочергових

завдань тоталітарного режиму була ліквідація осередків підготовки майбутніх священиків.

На 1939 рік ГКЦ налічувала 4.3 млн. вірних, 3040 храмів і каплиць (2950 священиків), 5 семінарій (540 студентів), 127 монастирів (520 ієромонахів та 1090 монахинь) і 10 єпископів¹.

Якщо говорити про Духовну семінарію у Львові під час Другої Світової війни, то це був складний період для семінарії. Так 15 вересня 1939 р., коли німецька армія бомбардувала Львів, декілька з бомб впали на семінарійну церкву Святого Духа. Бомбардування причинило велику шкоду для Богословської академії, оскільки було знищено архівні матеріали та багато книг, які були зібрані в бібліотеці². В час першої більшовицької окупації Семінарія та Академія припинили своє функціонування. Лише у вересні 1941 р. було відновлено навчання для семінаристів³. За статистикою в часи німецької окупації середня кількість студентів становила 80 братів семінаристів⁴.

Останнім ректором Генеральної семінарії став отець-доктор Іван Чорняк. О. д-р Іван Чорняк з благословення митрополита Андрея Шептицького та його фінансової підтримки в Інсбурці 1931 році отримав ступінь доктора біблійних наук⁵, а в 1934 р. захистив ліцензіат і отримав ступінь «candidates ad lauream»⁶. Після повернення в Галичину був запрошений Йосипом Сліпим для праці в Семінарію у Львові, спочатку на посаду духівника, а згодом префекта. Окрім цих обов'язків, за рекомендаціями митрополита Андрея Шептицького, почав викладати біблійні науки в Богословській академії⁷. Після закриття Семінарії і Академії більшовиками тимчасово припинив свою викладацьку діяльність і

---

¹В. МАРЧУК, *Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст.*, Івано-Франківськ. 2004, 197.

²Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928/29–1944 (Матеріали зібрав і опрацював д-р Петро Синиця). – Торонто–Чикаго, 1976. – Ч. II., 65.

³М. ПРИСТАЙ, *Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія, 1783-1945*, Львів; Рудно : Львівська Духовна Семінарія Святого Духа, 2003, 430 – 432.

⁴М. ПРИСТАЙ, *Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія, 1783-1945*, 435.

⁵D. WLAZELIOWSKYJ Historical sematism of the Arehpharchy of Lviv (1832-1944) = Історичний шематизм Львівської Архієпархії (1832-1944). Kyiv : РН "КМ Akademia", 2004 74.

⁶М. ПРИСТАЙ, *Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія, 1783-1945*, 437.

⁷ГАРАНДЖА Р. Я. Отець д-р Іван Чорняк, священик підпільної ГКЦ в умовах боротьби проти комуністичного режиму / Р. Я. Гаранджа // *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. - 2014. - Вип. 40. – С. 162-169. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2014_40_31, 163.

вийхав на Захід, втікаючи від арешту. У 1942 він відновив свою працю в Академії та Семінарії, а з січня 1944 року стає офіційно ректором Духовної семінарії оскільки Йосип Сліпий стає помічником митрополита Андрея Шептицького⁸

Після арешту греко-католицьких єпископів, одразу на наступний вечір 13 квітня 1945 р. МДБ під керівництвом полковника Алексеєва провели обшук в Семінарії, зокрема в приміщенні бібліотеки з метою знайдення антирадянської літератури⁹. 14 квітня семінаристів з Малої семінарії¹⁰ відправили додому, а старших забрали до армії¹¹. Скликавши всіх настоятелів, полковник Алексеєв заявив: «С этой минуты ваша семинария и академия не существуют»¹².

Після відновлення навчання в Богословській академії восени 1941 року було заново затверджено навчальну програму¹³. Продовжував очолювати Академію Йосип Сліпий. Хоча і навчання було відновлено, проте влада через цензуру забороняла видавати багато наукових робіт. Тому за період 1941-1944 роки було видано дуже мало наукових праць і опубліковано тільки одне видання «Богословія»¹⁴. Та в 1945 році богословську академію було закрито.

Після закриття семінарії споруди почали використовуватися спочатку як військовий шпиталь, а згодом були передані Львівському державному університетові імені Івана Франка¹⁵.

У Станіславівській духовній семінарії єп. Григорій Хомишин ввів обов'язковий цілібат. Це спричинило багато невдоволення серед семінаристів,

---

⁸ ГАРАНДЖА Р. Я. Отець д-р Іван Чорняк, священник підпільної ГКЦ в умовах боротьби проти комуністичного режиму, 164.

⁹ УГКЦ – ПЕРСЛІДУВАНА, ТА НЕ ПОДОЛАНА, Л. СТРУК, *Львівський собор 1946 року та його наслідки для УГКЦ*, Делятин 34-35.

¹⁰ Заснована 1925 року для виховання та підготовки до вступу до духовної семінарії (М. ПРИСТАЙ, *Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія, 1783-1945*, 422.)

¹¹ УГКЦ МЕДІА, «о. Микола Пристай. Львівська семінарія та Богословська академія», 25 грудня 2013 < <https://www.youtube.com/watch?v=3IT2MA2RiO8> >, (дата звернення: 14.10.2018).

¹² М. ПРИСТАЙ, *Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія, 1783-1945*, 445.

¹³ Р. ПАХОЛОК «реформа богословської освіти в Галичині (1929–1944 рр.)» // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка* 2012 №4, 68.

¹⁴ Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928/29 – 1944, 69.

¹⁵ М. ПРИСТАЙ, *Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія, 1783-1945*, 445.

які 5 лютого 1925 року вийшли на протест. Через те, що нічого не змінилося, в семінарії на першому курсі залишилося лише 15 семінаристів з 43-ох¹⁶.

В жовтні 1939 р. органи НКВС відібрали приміщення Станіславівської семінарії, а семінаристів відправили служити до Червоної Армії¹⁷. В 1941 приміщення семінарії використовувалося угорським військом¹⁸.

Єпископ Г. Хомишин призначив ректором о. д-ра. Авксентій Бойчук і відновив роботу духовної семінарії¹⁹. В середині духовна семінарія була повністю знищена. Тоді о. Бойчук почав робити ремонтні роботи, на які німецька влада виділила 75 тисяч золотих. Вже на наступний рік семінарія відновила своє функціонування. Та на жаль, семінаристів було не багато, близько двадцяти (оскільки старших віком забирали більшовики, декого забрали в німецьку армію, а інші вступали ОУН-УПА)²⁰.

Після арешту єпископів ГКЦ, та закриття Станіславівської духовної семінарії органами НКВС 12 квітня 1945 р., багато семінаристів було мобілізовано до армії, трьох арештували – Йосипа Ріпецького, Володимира Пиндуса та Петра Слугоцького²¹. Подаємо спогад семінарста Володимира Скорохода про цей день

Цей день мені особливо запам'ятовується тому, що на всіх коридорах було повно енкаведистів. Із кімнати виганяли студентів на подвір'я. І ось тут мені вдалося заховатися, щоб уникнути репресій[...] Коли під вечір все стихло, я відважився вийти із туалету і пішов через їдальню до сестер, які були на кухні[...] Від них я довідався, що семінаристів забрали на пересильний пункт, в армію, священників арештували[...]²²

---

¹⁶ І. Пилипів, «Діяльність єпископів Станіславської єпархії УГКЦ з організації та розвитку духовної семінарії в 1907-1945 рр.»// *Сумський історико-архівний журнал*, №12-13, 2011, 194-195.

¹⁷В. Полєк, *Нарис історії Івано-Франківської єпархії* // Шематизм Івано-Франківської єпархії Української Греко-Католицької Церкви станом на 10 листопада 1995 року Божого., Івано-Франківськ, 1995, 137.

¹⁸ Митрополит А. ШЕПТИЦЬКИЙ, *Життя і діяльність. Документи і матеріали (1899 – 1944)*. – Т. II: Церква і суспільне питання. Кн. 2: Листування., Львів: Місіонер, 1999, 933.

¹⁹Р. ДЕЛЯТИНСЬКИЙ, *Станіславівська єпархія Греко-католицької Церкви в суспільному житті Галичини (1885–1946 рр.)*, Докторська Дисертація: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ 2017, 151.

²⁰ М. ГРИГОРУК, *Сильний Божим Духом. Історико-біографічний нарис про життя і діяльність о. д-ра Авксентія Бойчука.*, Жовква: Місіонер, 2017, М. ГРИГОРУК, *Сильний Божим Духом*, 101.

²¹ М. ГРИГОРУК, *Сильний Божим Духом*, 103-104.

²² Володимиром СКОРОХОДОМ, від 14.04.2002 / Інтерв'юер: У. Макух // АПЦ П-1-1-146, 5.

Семінаристи, які поїхали додому після закриття семінарії отримували довідки (див. додаток 1) виписані о. Авксентієм. Ці довідки надавали змогу продовжити навчання у світських університетах²³.

Перемишльська духовна семінарія у міжвоєнний період зазнала багатьох змін, що стосувалися кількості студентів. Особливо важким періодом для семінарії став час коли єп. Йосафатом Коциловським було ведено обов'язковий цілібат. В період з 1924 по 1926 роки до семінарії приходило два-три семінареста²⁴.

На початку червня 1941 р. було заборонено викладати релігію в школах та друкувати релігійні газети чи видання. Семінарія була закрита під час радянської окупації. Останнім ректором був о. Іван Кузич (1945р.), якого 1946 року заарештували²⁵.

Ужгородська греко-католицька семінарія Трьох святителів, духовним керівником якої в 1939 р. став о. Теодор Ромжа, перебувала в не найкращому стані²⁶. З 1939-1944 Закарпаття було приєднано до Угорщини. Тоді семінарію було перейменовано, і вона почала називатися Богословським ліцеєм²⁷. В Богословський ліцей поступило 20 мадяр із мадярської греко-католицької єпархії. О. Теодор Ромжа, щоб не викладати мадярською мовою, запровадив виклади латинською мовою²⁸.

У 1944 р. приміщення семінарії були тимчасово забрані і використовувалися для військових²⁹. В 1945 році, за стараннями єп. Ромжі, для семінарії звільнили одне крило. Тоді було скликано всіх так званих «ветеранів» (семінаристів, яким залишалося вчитися два роки), та поспішно було викладено

²³ М. ГРИГОРУК, *Сильний Божим Духом*, 104.

²⁴ Т. ГОРАН «Роль Перемишльської греко-католицької духовної семінарії у релігійному житті Галичини (1919–1939 рр.)», // *Історичні науки* № 104, 34-35.

²⁵ Б. ПРАХ, *Духовенство Перемиської єпархії та апостольської адміністрації Лемківщини*. - Т. І: Біографічні нариси (1939-1989), Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2015, 11.

²⁶ Д. ШТЕРР, *Релігійно-соціальні відносини між кліром і мирянами в мукачівській Греко-католицькій єпархії (1771-1949 рр.)*, Докторська Дисертація: Ужгородський національний університет, Ужгород 2015, 149.

²⁷ А. ПЕКАР, ЧСВВ *Нариси історії Церкви Закарпаття*, том II. Внутрішня історія, Рим-Львів: Місіонер 1997, 141.

²⁸ А. ПЕКАР, ЧСВВ, *Владика -мученик Теодор Юрій Ромжа (1911-1949) «СЛОВО ДОБРОГО ПАСТИРЯ»*, Нью Йорк: О.О. Василян у ЗАД, 1962, 22.

²⁹ О. ГАВРОШ, «Отець Петро Береш: "Глобалізація несе нам хвороби споживацького суспільства..." // *Закарпаття онлайн*, 07 липня 2014, http://zakarpattya.net.ua/Zmi/126004-Otets-Petro-Beresh-Hlobalizatsiia-nese-nam-khvoroby-spozhyvatskoho-suspilstva... (5 травня 2018).

богословські курси (три місяці). Після цих курсів було висвячена «ветеранів» на священників. Та в липні солдати знову зайняли всі приміщення, і семінарію було перенесено до приміщення сиротинця та єпископської резиденції³⁰. Ужгородська Богословська семінарія була ліквідована 16 лютого 1949 р. органами КДБ³¹.

В 1950 році разом із Пряшівською єпархією була ліквідована і Пряшівська семінарія³².

Влада розуміла, що для того, щоб повністю знищити УГКЦ потрібно спочатку лишити її можливості навчати нове покоління священників. Тому ще до того, як ліквідувати ГКЦ, одразу після арешту єпископів, було закрито всі духовні заклади.

1.2 Ліквідація ГКЦ

1.2.1 ГАЛИЦЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА МИТРОПОЛІЯ.

План про «возз'єднання» ГКЦ з РПЦ зародився ще у вересні 1939 року. Та він був перерваний через слабку позицію РПЦ та стратегічні кордони, які проходили на західноукраїнських землях. Проте основною причиною відкладення плану «возз'єднання» став напад Німеччини на СРСР 22 червня 1941 року³³. Тож в липні 1944 року під час другої окупації, радянська влада мала вже розроблений план щодо УГКЦ. Оскільки українці на той момент знали чого чекати від радянської влади та розуміли, що це лише зміна одної тоталітарної систем на іншу, вони через це масово чинили опір у складі ОУН/УПА.³⁴ Сталін мав надію, що за допомогою Церкви йому вдасться придушити ці повстання. Проте, влада перестала толерантно ставитися до ГКЦ, коли зрозуміла, що співпраця не принесе бажаного результату³⁵.

³⁰ А. ПЕКАР, ЧСВВ *Нариси історії Церкви Закарпаття*, том II. Внутрішня історія, 142.

³¹ Д. ШТЕРР, *Релігійно-соціальні відносини між кліром і мирянами в мукачівській Греко-католицькій єпархії (1771-1949 рр.)*, 56.

³² А. ПЕКАР, ЧСВВ *Нариси історії Церкви Закарпаття*, том II. Внутрішня історія, 153.

³³ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, перекл. англ. Наталія Кочан, наук. ред. Олег Турій., Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2005, 89.

³⁴ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 89.

³⁵ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 89-90.

План про «возз'єднання» радянська влада почала активно реалізовувати після смерті правлячого митрополита Андрія Шептицького 1 листопада 1944 року³⁶. Вже 15 березня 1945 полковник Георгій Карпов³⁷, який розробив план ліквідації ГКЦ, представив його Сталіну під назвою «Інструкція №58»³⁸ (див. додаток 2). Наступним кроком у «возз'єднанні» Церков була стаття «З хрестом чи ножем», написана Володимиром Росовичем³⁹, що вийшла в друк 8 квітня у газеті Вільна Україна. Ця стаття була написана для підготовки вірних ГКЦ повернутися «до віри предків – православ'я».⁴⁰ Окрім цього Росович в статті негативно ставився до Берестейської унії, робив закиди на Митрополита Андрія Шептицького та й усю Церкву, якого звинувачував у співпраці з фашистами⁴¹. У цій статті присутні також фальшиві звинувачення в сторону греко-католицьких священників: «деякі священники, які в день носили хрести на грудях, в ночі, озброєні пістолетами, пліч-о-пліч з оунівськими бандитами вбивали радянських активістів»⁴². Стаття «З хрестом чи ножем?», як пропаганда, широко і швидко поширювалася через сприяння тодішньої влади⁴³, так вже 10 квітня вона була передрукована в центральну газету «Радянська Україна», а згодом стаття вийшла великим тиражем окремою брошурою⁴⁴. До агітації долучилася також ієрархія РПЦ через написання листа-звернення Московського патріарха Алексія про перехід назад в лоно православ'я⁴⁵.

Керівництво ГКЦ не змогло дати свою відповідь, оскільки в ніч з 11 на 12 квітня 1945 року була проведена операція НКДБ, в якій заарештували більшість єпископів ГКЦ⁴⁶. До складу заарештованих єпископів входили: митрополит

---

³⁶ УГКЦ – ПЕРСЛІДУВАНА, ТА НЕ ПОДОЛАНА, Л. СТРУК, *Львівський собор 1946 року та його наслідки для УГКЦ*, Делятин 2007, 32.

³⁷ Колишній полковник НКВС, голова Ради у справах Російської Православної Церкви при РНК СРСР.

³⁸ «До світла воскресіння крізь терни катакомб. Підпільна діяльність та легалізація Української Греко-Католицької Церкви» / упоряд. о. Тарас Бублик Лідія Гурбич, Світлана Гуркіна та інші, вид. 2-ге, випр. і доп. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2014, 13.

³⁹ Псевдонім письменника-публіциста Я. Галан .

⁴⁰ С. Гуркіна, О. Турій, *«Львівський собор 1946 р. і його наслідки»*, 454.

⁴¹ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 95;

⁴² П. ФРАНКО, *Репресоване духовенство УГКЦ*/ видання друге доповнене, Львів, 2008, 399.

⁴³ А. БАБИНСЬКИЙ, *Історія УГКЦ за 90 хвилин.*, Львів: Свічадо, 2017, 79.

⁴⁴ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 94.

⁴⁵ С. Гуркіна, О. Турій, *«Львівський собор 1946 р. і його наслідки»*, 454.

⁴⁶ С. Гуркіна, О. Турій, *«Львівський собор 1946 р. і його наслідки»*, 454.

Йосип Сліпий⁴⁷, єпископ Григорій Хомишин⁴⁸, єп. Йосафат Коциловський⁴⁹, єп. Іван Лятишевський, єп. Григорій Лакота, єп. Никита Будка⁵⁰, єп. Миколай Чернецький. Їм приписали державну зраду. Хотілося б зазначити, що ніхто з єпископів не пішов на поступки і не зрадив своїх переконань і віри.

Коли всі єпископи були арештовані і ГКЦ залишилася без своїх провідників, втрутився Московський патріархат. 22 квітня відбулася хіротонія протоієрея Михайла Оксіюка, де він отримав єпископське ім'я Макарій, ставши єпископом Львівсько-Тернопільської православної єпархії.⁵¹ Звісно ж основним завданням єп. Оксіюка, згідно Інструкції № 58, було допомогти РПЦ ліквідувати ГКЦ. Одним з своїх послань до греко-католиків Галичини, датованим 24 червнем 1945 р.⁵², єпископ Макарій закликав уніатів повернутися до «прадідівської православної віри».

Так 28 травня у Львові була створена Ініціативна група по возз'єднанню Греко-Католицької Церкви з Російською Православною Церквою, в склад якої входили: о. Гавриїл Костельник, о. Анатолій Пельвецький та о. Михайло Мельник⁵³. Головою Ініціативної групи і найбільшим її активістом був о. Гавриїл Костельник. 28 травня Ініціативна група звернулася до духовенства ГКЦ, закликаючи їх перейти на православ'я, надавши інструкцію переходу. Під примусом і різними залякуваннями деякі священники підписали православ'я⁵⁴.

З 18 червня влада надає Ініціативній групі право керувати ГКЦ⁵⁵ як тимчасовий уряд та провадити процес у справі «возз'єднання» церков⁵⁶.

---

⁴⁷ «Після мого арешту настала страшна паніка і НКВД почало акцію переведення на православіє. Під проводом о. Костельника організовано «Ініціативну Групу», яка зачала приготувати т.зв. «Львівський Собор». Арештовані опісля священники, учасники того т.зв. «Собору», оповідали про жахливий терор. По «Соборі», Горюн радісно кричав переді мною: «Але ми вкросили Папі». На то я сказав, що 7 мільйонів — невелика кількість, щоби потрясти Католицькою Церквою, «а ви терором тільки себе компромітуєте». (Й. СЛПІЙ, *Спомини* / Ред. Іван Дацько, Марія Горяча, Львів–Рим: Видавництво Українського Католицького Університету, 2014, 110).

⁴⁸ Помер 1945 ще до судового процесу.

⁴⁹ Помер 1947 під час судових процесів.

⁵⁰ 1949 помер на заслані.

⁵¹ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 103.

⁵² Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 105.

⁵³ С. ГУРКІНА, О. ТУРІЙ, «Львівський собор 1946 р. і його наслідки», 455.

⁵⁴ В. СЕРГІЙЧУК, *Нескорена Церква: Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу.*, Київ: «Дніпро», 2001, 22.

⁵⁵ Уповноваженим ради у справах Руської православної Церкви при РНК УРСР Павлом Ходченком (Панас, К. *Історія Української Церкви*. с. 104) писав таке: «1) Ініціативна група по возз'єднанню греко-католицької

О. Гавриїл Костельник, був переконаний в своїх вчинках, оскільки вважав, що вони були єдиними правильними. Це можна побачити з наступному висловлюванні о. Г. Костельника:

Наскільки вистачить сил, буду рятувати уніатське духовенство від переслідувань радянської влади. Але священники – осли, не розуміють, що унія вже віджила свій вік і має бути ліквідована. Я першим це зрозумів і говорив про це Шептицькому, який деякою мірою погоджувався зі мною і лише роздумував про тактику порятунку невинних жертв. Коли помер Шептицький, то я зрозумів, що тепер охорони більше немає, і тому вирішив діяти і порвати з унією. Я першим взяв на себе ініціативу, щоб порятувати наш священницький світ, вважаючи, що він зрозуміє мене, послухається мого практичного розуму, піде за мною. Проте виявилось не так просто. Вони забилися в кут і, як дурні вівці, самі летять вовкові у пащу, скільки можу – я рятую⁵⁷.

Незважаючи на важке становище ГКЦ, духовенство не здавалося, і продовжувало боротися за свою ідентичність і віросповідання. Так 1 липня 1945 року 300 священників підписали «звернення українських греко-католицьких священників до уряду СРСР», в якому засудили дії о. Гавриїла Костельника та вимагали звільнення арештованих єпископів УГКЦ⁵⁸. На даний лист влада промовчала, проте це показало небажання священників зрікатися свого віровизнання і переходити в лоно РПЦ.

За планами о. Костельника для «возз'єднання» уніатів з РПЦ потрібно було два роки. Він не одноразово організовував зустрічі з греко-католицьким духовенством⁵⁹. Костельник знаючи риси галичан розумів, що насильне переведення православ'я не буде до кінця ефективним. Тому в своїх листах він

Церкви з Руською Православною Церквою санкціонується у вашому складі, як єдиний тимчасовий церковно-адміністративний орган, якому надається право керувати в повному обсязі існуючими греко-католицькими парафіями в західних областях України і проводити справу возз'єднання зазначених парафій РПЦ. 2) Ініціативна група по возз'єднання ГКЦ з Православною Церквою має право погоджувати надалі всі правові питання в справі керівництва греко-католицькими парафіями... 3) ... Ініціативна група має надсилати до Уповноваженого в справах РПЦ при Раднаркомі УРСР списки всіх деканів, парохів і настоятелів монастирів, які відмовилися підлягати юрисдикції Ініціативної групи...» (Т. КОСТРУБА, *Як Москва нищила Українську Церкву*, Львів : "Атлас", 1995, 130).

⁵⁶ М. ЛАГОДИЧ, «Роль о. Г. Костельника у створенні «ініціативної групи по возз'єднанню Греко-католицької Церкви з православною» та підготовці Львівського собору 1946 р.»// *Гуманітарний Вісник* (число 21. Вип. 5. Частина 1).

⁵⁷ Н. МИЗАК, «Переслідування УГКЦ у 40-50-х рр. ХХ ст.: ліквідація і наслідки» // *Релігія та Соціум* (2010 – №2).

⁵⁸ Л. СТРУК, *Львівський собор 1946 року та його наслідки для УГКЦ*, 35.

⁵⁹ На одному з таких виїздів в Новомилятин Львівська область, один з священників о. Юліан Рудкевич виступив з протестом сказавши: «Отче доктор. Ви хочете, щоб ми поміняли свої релігійні переконання впродовж кількох годин. Але релігія не рукавички, які можна зняти і одягнути інші. Ми мусимо зняти і одягнути інші. Ми мусимо перестудіювати Ваші книжки і переконати себе в тому, що усі 40 років свого свідомого життя помиляємося» (*Ліквідація УГКЦ (1939-1946). Документи радянських органів державної безпеки!* За загальною редакцією професора Володимира Сергійчука. - Т. І., Київ, 2006, 19).

пропонував, щоб цей процес відбувався природнім шляхом, а після переходу греко-католиків у православ'я слід було надати їм автономності у лоні РПЦ на 25 років. Це дозволило б поміняти обряд і ментальність уніатам поступово. Якщо ж брати статистичні дані, то в липні 1945 священників, які вернулися до «прадідівської православної віри», налічувалося до 140⁶⁰, проте таких, які перейшли і підтримували ідеї Ініціативної групи були одиниці, решта перейшли, бо в них не було іншого вибору⁶¹. Також Костельник вимагав від влади не закривати семінарій⁶².

Найбільшими опонентами процесу «возз'єднання» було чернецтво. Тому влада приймала рішення проти чернецтва, що чинили опір, а саме, монастирів Студитів, Редemptористів та Василян. Так, в червні 1945 року було заарештовано отців Василян з м. Жовкви: ігумена монастиря М. Пелюха, заступник М. Савчина і ченця М. Когута. У жовтні 1945 року було заарештовано монахів Студитів Унівського монастиря⁶³.

З початку грудня 1945 р. радянська влада вступила у фазу завершення плану «возз'єднання». Так в Києві відбулася нарада, де вже обговорили проект щодо проведення «возз'єднаною» собору та назначили приблизний час його проведення – на початку березня 1946 року⁶⁴. Ще постало питання щодо двох членів ініціативної групи оо. Пельвецького та Мельника (були в неодруженому стані), щоб висвятили їх на православних єпископів⁶⁵. На синоді РПЦ підтримали дану ідею і визначили дату на 24-25 лютого. Так 24 лютого у

---

⁶⁰ М. ЛАГОДИЧ, «Роль о. Г. Костельника у створенні «ініціативної групи по возз'єднанню Греко-католицької Церкви з православною» та підготовці Львівського собору 1946 р.».

⁶¹ Один з священників розказував про це так: «Виклики священників до місцевих відділків НКДБ (насамперед, старших віком). Під дулом пістолета деякі деякі з них не витримували й ставили підпис під декларацією Ініціативної групи; другі годились підписати жадну заяву вже під дверми тих келій-темниць, а третіх вже ламали... страхття тих келій, до яких залежно від тяжкості упору додавано і інші тортури... бували випадки, що з плачем підписували, а сльози падали і розпускали чорнило підпису...» Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*.

⁶² А. БАБІНСЬКИЙ, *Історія УГКЦ за 90 хвилин*, 79.

⁶³ *Ліквідація УГКЦ (1939-1946). Документи радянських органів державної безпеки*, (ч. I), 30.

⁶⁴ Це поспіх щодо собору був спричинений з декількох причин що оголосив о. А. Пельвецький: 1) Такий винятковий стан, щоб Церква існувала без єпископів, взагалі не може довго існувати; 2) Вже тепер у деяких парафіях забракло св. мира. Як же може наша Церква обходитися без св. мира?; 3) Неможливо нам зорганізувати теологічного інституту, ані висвечувати нових нових священників, бо православні ще не признають нас за своїх, а католики вже не признають нас за своїх. (В. СЕРГІЙЧУК, *Нескорена Церква: Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу*, 29).

⁶⁵ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 131.

Володимирському соборі владика Іоан (РПЦ) з іншими владиками висвятили о. Пельвецького на єпископа Станіславівського та Коломийського. О. Костельника нагороджено нагрудним золотим хрестом (він не став єпископом оскільки був одруженим, тому йому надали найвищу церковну нагороду та піднесли до гідності протоієрея). 25 лютого о. Мельник був висвячений на єпископа Самбірсько-Дрогобицької єпархії⁶⁶

На початок 1946 року влада виділила на проведення собору 100 тисяч карбованців. Після чого о. Костельник звернувся до влади за дозволом для проведення Львівського собору 7-10 березня в кафедральному храмі св. Юра. Також він забронював в готелях 260 місць для членів собору⁶⁷.

12 лютого 1946 року «ініціативна група» отримала благословення на проведення собору від патріарха Олексія, який побажав успіхів у його проведенні⁶⁸.

Усі кандидати делегати, які будуть на соборі, проходили детальну перевірку з боку влади, оскільки останні боялися різних спроб зриву собору чи якихось непередбачених ситуацій, які б могли ускладнити проведення собору. Першою прийнятою мірою було доручення скласти списків відповідних кандидатів серед священиків та мирян. Це завдання було доручено членам ініціативної групи: о. Костельник вибирав кандидатів у Львівській єпархії, о. Мельник відповідав за кандидатів з Дрогобицької єпархії, а о. Пельвецький за Станіславівську єпархію. Кандидатів на делегатів вибирали з тих отців, які вже були залякані і їхню поведінку на соборі можна було передбачити. Так найбільших і найактивніших противників за возз'єднання було арештовано НКДБ вже 20 лютого 1946 року⁶⁹.

В лютому 1946 року вже було затверджено 225 делегатів з духовенства (116 деканів) та 30 делегатів від мирян. Проте після детального вивчення делегатів органами НКДБ було відхилено 16 осіб (8 священиків та 8 мирян) та

⁶⁶ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 136-137.

⁶⁷ С. ГУРКІНА, О. ТУРІЙ, «*Львівський собор 1946 р. і його наслідки*», 461.

⁶⁸ Л. СТРУК, *Львівський собор 1946 року та його наслідки для УГКЦ*, 39.

⁶⁹ *Ліквідація УГКЦ (1939-1946). Документи радянських органів державної безпеки*, (ч.І) 46.

додано 10 нових кандидатів. Тож остаточний список делегатів на собор складався з 227 осіб духовенства та 22 мирян, яким були розіслані запрошення. Також було чотири священика, які відмовилися від запрошення, пояснюючи це страхом перед бандерівцями⁷⁰.

Для остаточного залякування делегатів собору та для того, щоб уніати втратили всяку надію на чудо, яке допоможе пережити ці нелегкі події, прокуратура УРСР опублікували 1 березня 1946 року звинувачення ув'язнених ГКЦ єпископів в газеті «Вільна Україна»⁷¹.

6 березня відбулася зустріч ініціативної групи з 20 священиками-делегатами (декани з різних областей), які ухвалили порядок собору⁷². Цікавим фактом є те, що в п'ятницю, 8 березня 1946 року, на сніданок делегати мали незвичні напої⁷³: «100 грам водки» і «200 грам вина»⁷⁴. І після цього делегатів завезли до собору св. Юра⁷⁵.

Львівський псевдособор розпочався о 10:30 з молебнем «О призначенні Святого Духа»⁷⁶. Опісля була промова о. Костельника, потім виступило ще 13 делегатів, з підготовленими доповідями. Єдина доповідь о. В. Лесюка була невігідною для о. Костельника, оскільки в ній було запропоновано, що дана сесія є лише підготовчим етапом (рішення, які на ній піднімаються є дуже серйозними, тому їх вирішення потрібно відкласти на наступний етап собору). Проте о. Костельник, перекрутивши слова о. Лесюка, виніс пропозицію про «возз'єднання» на відкрите голосування, і рішення було очевидним⁷⁷. Натомість, рішення, які були запропоновані самим о. Костельником всі охоче підтримали. Ось до прикладу, одна з пропозицій винесена о. Костельником на голосування: «Чи отці вважають справу розриву з Ватиканом та возз'єднанням з Православною Церквою за дозрілу до того, щоб можна її зараз же

⁷⁰ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 47.

⁷¹ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 141.

⁷² Т. КОСТРУБА, *Як Москва нищила Українську Церкву.*, Львів: Бібліотека мирянина 1995, 140.

⁷³ Розраховуючи на 260 делегатів на 4 дні харчування було видано 208 літрів горілки, 624 літри вина і 650 літрів пива. Алкоголь був на кожний сніданок, обід і вечерю. (П. ФРАНКО, *Репресоване духовенство УГКЦ*, 420).

⁷⁴ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 143.

⁷⁵ В. СЕРГІЙЧУК, *Нескорена Церква: Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу*, 34.

⁷⁶ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 144.

⁷⁷ С. ГУРКІНА, О. ТУРІЙ, *«Львівський собор 1946 р. і його наслідки»*, 464.

проголосувати, або отці делегати хочуть продовжити ще дискусію?»⁷⁸ на що всі підняли руки, але постає питання на яке з запропонованих питання голосували делегати. На думку секретаря саме за перше. Так всі пункти було підтримані, а оскільки не було жодного аргумента проти возз'єднання, на соборі затвердили такі рішення:

- 1) Анулювати постанови Берестейської унії з 1596 р.; 2) відірватись від римської (папської) Церкви; 3) повернутися до прадідівської православної віри; 4) возз'єднатися з Всеросійською Православною Церквою в Радянському Союзі⁷⁹.

Наступного дня засідання собору розпочалося з Божественної літургії, і головна проблема, яка розглядалася, це як канонічно правильно возз'єднатися з РПЦ. Владика Макарій приєднав в лоно Православної Церкви всіх делегатів собору. На закінчення дня була проведена спільна панахида за митрополита Андрея Шептицького як «предтечі Православ'я»⁸⁰.

Звісно цей так званий собор не можна вважати канонічним: по-перше, для законності собору глава Церкви повинен скликати собор, там повинен бути присутній єпископат (на час проведення собору весь єпископат ГКЦ був заарештований). По-друге, керівники собору були вже православними⁸¹.

Завершення собору відбулося 10 березня, в першу неділю посту «Торжества Православ'я», яка розпочалася Архієрейською літургією. Це було перше відкрите зібрання, на яке могли приходити і миряни. Саме в цей день вірні дізналися про «самоліквідацію» ГКЦ і перехід у православ'я⁸².

Доля очільників Львівського псевдо собору (Ініціативної групи) є трагічною. Єп. Мельник⁸³ з єп. Пельвецьким⁸⁴, ставши непотрібними після

⁷⁸ Т. КОСТРУБА, *Як Москва нищила Українську Церкву*, 145.

⁷⁹ *Діяння Собору греко-католицької Церкви у Львові, 8-10 березня 1946.*, Львів: Президії Собору, 1946, 43.

⁸⁰ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 150.

⁸¹ Л. СТРУК, *Львівський собор 1946 року та його наслідки для УГКЦ*, 41.

⁸² Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 153.

⁸³ Під час їзди, у вагоні несподівано помирає о. Володимир. Владика помер у готельному помешканні в Києві 9 жовтня 1955 року (смерть настала в той момент, коли він зігнувся, щоб зав'язати шнурівку на черевіку). Офіційна причина смерті – застаріла серцева недуга. Однак попередня смерть секретаря за тими ж прикметами ставила багато запитань. По Дрогобичу тоді пішли слухи, що єпископа отруїли (І. Бриндак. *Трагічна доля єпископа Михайла Мельника* // Слово №2 (27) (2006), 11-12).

⁸⁴ 1957 року владика Антоній, теж несподівано помре від серцевого нападу, володіючи перед тим добрим здоров'ям. (І. БРИНДАК, *Трагічна доля єпископа Михайла Мельника.*, 11-12).

собору, померли за дивних обставин⁸⁵. О. Костельник було вбито перед Преображенською церквою на вул. Краківській у Львові 20 вересня 1948 року, і менш ніж за годину було проведено обшук в його квартирі, звідки вивезли всі документи, які він зберігав⁸⁶.

Таким не канонічним і незаконним чином було ліквідовано ГКЦ, а вірні і священники, які лишалися вірними своїй Церкві почали переховуватися, оскільки влада розпочала ще більше переслідування та репресії. Цей не легкий період історії ГКЦ має декілька назв: «Церква в підпіллі» чи «катакомбна Церква». Ці назви свідчать про той факт, що хоч і офіційно ГКЦ вже не було, але вона не припиняла існувати і діяти.

1.2.2 МУКАЧІВСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЄПАРХІЯ

Після ліквідації ГКЦ на Галичині, схожу долю зазнали і греко-католики на Закарпатті, які належали до Мукачівської єпархії⁸⁷.

Після встановлення радянської влади Православна Церква на Закарпатті побачила можливість захопити владу в свої руки і в грудні 1944 р. налагодила прямі зв'язки з Московським патріархатом. Вона отримала підтримку від влади і вже за один рік під розпорядження православних було передано 9 греко-католицьких храмів і парафіяльних будинків. Наступним кроком став декрет про перерозподіл церковної власності, згідно якого, якщо греко-католиків було менше ніж третина населення майно переходило до православних, а якщо більше третини, тоді ділили парафію наполовину⁸⁸. Так в серпні 1946 р. за проханням патріарха Алексія передали до РПЦ Успенський монастир в

---

⁸⁵ А. БАБИНСЬКИЙ, *Історія УГКЦ за 90 хвилин*, 82.

⁸⁶ М. ЛАГОДИЧ, «Роль о. Г. Костельника у створенні «ініціативної групи по возз'єднанню Греко-католицької Церкви з православною» та підготовці Львівського собору 1946 р.»

⁸⁷ Її було створено в результаті підписання Ужгородської унії у 1646 році. 19 вересня 1771 року було канонічно засновано Мукачівську греко-католицьку єпархію. Відтоді і до 1937 року єпархія перебувала під митрополичою юрисдикцією Естергомського примаса (Угорщина). 2 вересня 1937 року [6, с. 1] в історії Мукачівської греко-католицької єпархії сталася важлива подія. Внаслідок підписання між Чехословаччиною та Римським престолом *Modus Vivendi* (1928 рік), папою Пієм XI було видано буллу *Ad Ecclesiastici Regiminis*, згідно з якою Мукачівській та Пряшівській єпархіям надавався статус *ecclesia sui juris* («свого права»), що означало звільнення від підпорядкування угорському Естергомському архієпископові і безпосереднє підпорядкування Мукачівської греко-католицької єпархії Римському престолу. Ця подія у майбутньому і стала каменем спотикання між духовними лідерами Мукачівської греко-католицької єпархії. (М. МАЙОРОШІ, «Відносини мукачівської греко-католицької єпархії та галицької греко-католицької митрополії на сторінках офіційних видань – “Благовісник” і “Патріархат”»// *Наукові виклади* (2012/3), 28).

⁸⁸ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 190.

м. Мукачеві⁸⁹, який послужив для зміцнення і утвердження РПЦ в Мукачівській єпархії⁹⁰. Також Мукачівсько-Пряшівська єпархія, яка належала до Сербської православної Церкви, була перепідпорядкована РПЦ⁹¹

Основним каменем спотикання став єпископ Теодор Ромжа, який знаючи ситуацію, яка відбувалася на Галичині, не падав духом, а навпаки підбадьорював вірних. Так з березня 1945 і до 1947 року владику відвідав майже всі релігійні громади, які були на його юрисдикції. Також, знаючи яку шкоду принесла «Ініціативна група» на Галичині, єп. Ромжа опікувався своїми священиками, щоб жоден з них не відступився. Деяких священиків, які попадали під тиск більшовиків, єп. Ромжа переводив на інше місце, інших відправляв закордон, а кому було вже зовсім важко радив покинути душпастирство⁹².

Єп. Теодора Ромжу звинуватили в антирадянській діяльності⁹³. Так 27 жовтня 1947 р. було прийнято рішення знищити «терористичне гніздо» Ватикану в Ужгороді, тоді і вирішили вбити єпископа Ромжу, оскільки, на думку представників органів держбезпеки, він підтримував зв'язки з Римом і «бандерівськими угрупованнями»⁹⁴. Замах на вбивство був здійснений через сплановане аварійне зіткнення автомобіля з кінним екіпажем єпископа. Теодор Ромжа з важкими тілесними ушкодженнями потрапив до лікарні. Лікарі стверджували, що стан потерпілого стабільний, але в ніч з 31 жовтня на 1 листопада Теодор Ромжа помирає⁹⁵. Смерть була спричинена ін'єкцією із смертельною отрутою, яку здійснила медсестра, агент спецслужб⁹⁶.

⁸⁹ На Успенський празник на Чернечій Горі того року зібралося ледве 10000 людей, зате при парафіяльній церкві в Мукачеві тиснулося до 80000 народу. Єп. Нестор того року не зміг уніти, але «архиєрейський собор» рішив «чим скоріше усунути єп. Ромжу». (А. ПЕКАР, *Нариси історії Церкви Закарпаття* – Том III. Монаше життя, Ужгород: Ужгородська міська друкарня, 2014, 155).

⁹⁰ В. ДМИТРУК, «Ліквідація Української греко-католицької церкви на Закарпатті (друга половина 1940-х рр.)» // *Історія України: маловідомі імена, події, факти: (збірник статей)* / П.Т. Тронько гол, ред. та ін., Національна академія наук України, Інститут історії України, Київ 2003, 3.

⁹¹ Ю. ДАНИЛЕЦЬ, В Міщанин, Православна церква на Закарпатті в умовах становлення радянської влади (1944-1950 рр.) // *Русин* № 4 (2013), 89.

⁹² А. ПЕКАР, *Нариси історії Церкви Закарпаття*, ТОМ III, 151.

⁹³ «Мукачівська Греко-Католицька єпархія» // *РІСУ*, 10 квітня 2018, <https://risu.org.ua/ua/index/reference/major_religions/51917> (1 травня 2018).

⁹⁴ П. СУДОПЛАТОВ, *Спецоперації. Люблянка і Кремель. 1930-1950 годи*, Москва, 1997, 412-414.

⁹⁵ В. ДМИТРУК, «Ліквідація Української греко-католицької церкви на Закарпатті (друга половина 1940-х рр.)», 4.

⁹⁶ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 194.

Смерть єп. Ромжі давала нові можливості для НКВС. Так з лютого 1949 р. на Закарпаття для пришвидшення процесу ліквідації ГКЦ було призначено архієпископа Макарія Оксіюка. 22 лютого влада арештувала і вивезла всіх отців капітули в Сибір. Крім священників постраждали також і активні парафіяни. Греко-католицькі церкви в основному закривалися, а священникам заборонялося служити. Це пояснювалося тим, що ГКЦ не була зареєстрована державою⁹⁷.

Кульмінація відбулася на свято Успіння 28 серпня 1949 року, коли на Чернечій Горі в монастирі Святого Миколая, відбувалася святкова архієрейська Літургія, на якій о. Іриней Кондратович⁹⁸ проголосив про розірвання єдності Римом⁹⁹. Так було ліквідовано УГКЦ на Закарпатті, навіть не провівши собору¹⁰⁰. Відтоді і на теренах Закарпаття ГКЦ йде в підпілля.

Підсумовуючи вище сказане, можна побачити, що для знищення ГКЦ влада першою чергою арештувала всіх правлячих єпископів і одразу ж після цього закрила всі духовні заклади. Це здійснювалося з метою, щоб ослабити основну частину духовенства і почати підготовку до Львівського псевдособору. Тих, що проявляли активний спротив відправляли на заслання.

---

⁹⁷ А. ПЕКАР, *Нариси історії Церкви Закарпаття*, ТОМ ІІІ, 156-157.

⁹⁸ Перший священник який перейшов на православ'я. мав Цікаву біографію: після свячень був членом Комуністичної партії Угорщини, і радником недовговічного кунівського уряду, мав також зв'язки з чехословацькими комуністами. Але він вагався, відмовлявся братися до згуртування прихильного до «возз'єднання» духовенства доти, доки не буде «усунено» двох провідних греко-католицьких священників, які управляли Церквою після убивства владики Теодора- прелат Хіру (таємного єпископа) і капітулярного вікарія Муранія. (Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 197).

⁹⁹ Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 199.

¹⁰⁰ З 315 священників, які перед початком репресій були в єпархії, 140 силою змусили «перейти» на православ'я. згодом більше половини з тих «конвертитів» розкаялися і повернулися до Греко-католицької Церкви. 175 душпастирів залишилися вірними своїй Церкві; Більшість із них отримала по 25 років ув'язнення. (Б. БОЦЮРКІВ, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 199-200).

РОЗДІЛ II

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПІЛЬНИХ СЕМІНАРІЙ

2.1 Причини створення підпільної семінарії

В процесі ліквідації структур ГКЦ в Радянській Україні перестали функціонувати чотири Духовні Семінарії та Богословська Академія у Львові. Частина греко-католицького духовенства під тиском репресій підтримали процес возз'єднання і перейшла в лоно РПЦ. Інша ж – відмовившись, переважно підпадали під арешти та висилки у віддалені райони СРСР. Питання формування та навчання нового покоління священиків в умовах переслідувань та репресій відійшло на другий план.

Більшість священиків були на засланнях, через що постала велика проблема: не вистачало духовенства. Проте у другій половині 1950-их років це питання ще не було настільки гострим як у 1960-1980 роках, оскільки у тих роках на священиків святили монахів, колишніх семінаристів, особливо тих, які повернулися з заслання, оскільки у цей час в Радянському Союзі відбувались процеси лібералізації, так звана «хрущовська відлига»¹⁰¹. Крім того, після смерті Сталіна багато священиків поверталися зі заслання.

Вже на початку 1960-х років постає проблематика підбору нового покоління духовенства. Оскільки нове покоління вже виховувалося за системою атеїстичної ідеології, це спонукало до більш серйозного підходу у виборі нових кандидатів на священство. Таким чином, переважна більшість представників нового духовенства були синами священиків чи їх близькими родичами¹⁰². Крім того, отці придивлялися до хлопців, що часто відвідували підпільні Божественні Літургії які відбувалися в помешканнях вірних, чи

---

¹⁰¹С. Гуркіна, О. Турій, «Ієрархія та духовенство Української Греко-Католицької церкви в підпілля (1946-1989)», 497.

¹⁰²Вл. Михайлом Сабригою, ЧНІ, «Інтерв'ю від 30.03.1994» // АПЦ, спр.- Ф.1. – Спр. 321, 7.

прислуховувалися порад від монахинь та побожних людей, які знали добре цих отців¹⁰³.

Існувала ще одна причина масового закриття православних Церков по всій Україні. За 1961 рік з реєстрації зняли 850 православних Церков, пояснюючи це «невдалим розташуванням храму»...¹⁰⁴ За короткий час було закрито майже половину православних Церков¹⁰⁵. Тому люди починали звертатися все частіше до підпільних священиків, яких було не так багато. І тому була велика потреба в молодих душпастирях.

Активна діяльність єпископів підпільної Церкви: у Львові єп. Миколая Чернецького, єп. Василя Величковського та у Станіславові (Івано-Франківську) єп. Івана Селезюка, єп. Симеона Лукача, давали вірним довіру до підпільної Церкви. Підпільні владиками одним з головних завдань свого служіння бачили у пошуку нових покликань, щоб тим самим забезпечити структуру підпільної ГКЦ¹⁰⁶.

Перша підпільна семінарія ГКЦ була створена в Дорі, під керівництвом о. Михайла Косила, де здобув освіту о. Василь Семенюк. Він був одним із перших семінаристів¹⁰⁷ цієї семінарії, а в подальшому заснував підпільну семінарію для семінаристів Львова та Івано-Франківська. Цей досвід для о. Василя став фундаментальною основою для подальшої праці у підпільній семінарії. Та ця семінарія не давала достатньої кількості духовенства для підпільної Церкви, тому для подальшого існування ГКЦ в «катакомбах», необхідно було нових провідників, тобто священиків. Це потребувало створення нових семінарій.

---

¹⁰³ о. Петром КУЗЕМ, «Тематичне інтерв'ю про о. Михайла Винницького, ЧНІ, від 29.10.2002» // АПЦ, спр. – П – 1 – 1 – 645, 2.

¹⁰⁴ В. ЄЛЕНСЬКИЙ «СУВОРА “ВІДЛИГА” ЗАМІТКИ ПРО АНТИЦЕРКОВНУ КАМПАНІЮ КІНЦЯ 50-Х — ПОЧАТКУ 60-Х РОКІВ» // *Людина і світ* 7 (1990), 24-28.

¹⁰⁵ В. ЄЛЕНСЬКИЙ «СУВОРА “ВІДЛИГА” ЗАМІТКИ ПРО АНТИЦЕРКОВНУ КАМПАНІЮ КІНЦЯ 50-Х — ПОЧАТКУ 60-Х РОКІВ», 26.

¹⁰⁶ С. ГУРКІНА, «До питання про церковний провід Греко-Католицької Церкви у 1945-1989 роках» / С. Гуркіна // *«Катакомбна Церква»: статті і матеріали* / [ред. кол.: Я. Дашкевич (голова) та ін.]. – Львів: Логос, 2009, 57.

¹⁰⁷ о. П. ГОЛІНЕЙ, «То будь у кожній хвилі готов на страждання – для Бога не жалуй і серця свого» // С. Пронюк (гол. ред.), *Репресоване духовенство УГКЦ*, Львів: Наукове мемуарно-документальне видання, 2008, 131.

2.2 ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ о. МИХАЇЛА КОСИЛА

Коли ми говоримо про підпільну семінарію, осередок якої був у с. Дорі, не можемо не згадати про її засновника о. Михаїл Косила. Народився 20 грудня 1932 році в с. Дора. Батьки Василь і Катерина з малих літ привили любов до Бога та Батьківщини¹⁰⁸. В с. Дора був Монастир святого пророка Іллі Студійського Уставу, який вплинув на майбутній вибір Михаїла та інших молодих юнаків в утвердженні Христової віри. Слід зауважити, що вже змалку Михаїл був залучений в літургійному житті: з восьми років він почав співати в хорі, а в десятирічному віці відповідно до уставу закладав богослужбові книги.

Парох села Дори о. Євстахій Шмериковський не витримав тиску з боку влади і через свій вже похилий вік брав участь у Львівському псевдособорі. Парохіяни, які залишилися вірними ГКЦ та користали з душпастирської опіки Монастир святого пророка Іллі Студійського уставу та її монахів¹⁰⁹.

Важлива подія сталася 1949 року, коли до с. Дори приїхав о. Антоній Казновський, який з 1946 виконував своє підпільне служіння в Єзупіль біля Івано-Франківська. В 1949 році КДБ довідалося про незаконне перебування о. Антонія в м. Єзупіль та виконання душпастирських обов'язків. Це змусило о. Антоній зі своєю сім'єю змінювати місце проживання¹¹⁰. Так переховуючись від більшовицьких гонінь за допомогою о. Любомира Головацького о. Антоній з сім'єю переїхав в с. Дора¹¹¹. При приїзді отець зі сім'єю жили в парафіяльному будинку, та згодом влада зробила там школу. Це спричинило те, що о. Антоній жив у своїх парафіян, допоки йому в 1956 році збудували невеличку хатинку¹¹². Згодом о. Антоній переобладнав одну з кімнат свого помешкання під капличку, де здійснювалося літургійне життя для всіх

¹⁰⁸І. КАЧАНЮК, «Пам'яті отця-мітрата Михаїла Косила» // *Нова Зоря* № 45 Івано-Франківськ 2000, 8.

¹⁰⁹Дипломна робота о. Р. Гриніва, *Виховання кандидатів до священства на теренах Яремчанини в умовах підпілля УГКЦ* // наук. Керівник: о. д-р Петро Козак. Дипломна робота: Івано-Франківська Теологічна Академія Богословський акултет, Івано-Франківськ 2009, 28-29.

¹¹⁰Ю. КУЧАБСЬКИЙ, *Ісповідник віри отець Антоній Казановський (науково-популярний нарис)*, //Клуб Української Інтелегенції ім. Богдана Лепкого, Івано-Франківськ: ГРАНЬ 2010, 39.

¹¹¹Н. МАСЕВИЧ, «То будь в кожній хвилі готов на страждання – для Бога не жалуй і серця свого (отець мітрат Михаїл Косило)» // *Українська Греко-Католицька Церква – переслідувана, та не подолана.* – Надвірна: Матеріали науково-практичної конференції, 2007, 60-65.

¹¹²Ю. КУЧАБСЬКИЙ, *Ісповідник віри отець Антоній Казановський*, 39.

бажаючих мешканців, громада з часом розросталася¹¹³. Священик, бачивши велику віру Михаїла, доклав великих зусиль, щоб юнак зміг отримати відповідну богословську освіту в часи підпілля. Благословення на таке нелегке завдання дав єпископ Іван Лятишевський, який на той час був в Казахстані на засланні¹¹⁴. Та в 1951 році прийшлося призупинити навчання, оскільки Михаїла призвали до військової служби. Михаїлу ця служба була важкою оскільки він не мав змоги ходити до причастя, а також спілкуватися зі своїм духовником о. Антонієм. Проте у війську він пробув менше року, оскільки був звільнений через незадовільний стан здоров'я¹¹⁵.

Михайло вчив богослов'я з підручників, які були доступні, а іспити здавав колишнім професорам, які вернулися зі заслань. Серед них були: єпископ Миколай Чернецький, єпископ Симеон Лукач, єпископ Іван Лятишевський, отець доктор Авксентій Бойчук та інші¹¹⁶.

В час «хрущовської відлиги» отець Антоній і його учень Михаїл зібрали підписи в с. Дорі для реєстрації¹¹⁷ греко-католицької громади з проханням дати в користування монастир-церкву святого пророка Іллі Студійського уставу. Михаїл зібрав 1250 підписів (з 50 потрібних), що як для села було дуже багато, але їх прохання не було вислухане¹¹⁸. За такий сміливий вчинок на о. Антонія Казновського та його учня Михаїла Косила відкрили кримінальну справу, оскільки влада бачила в них загрозу¹¹⁹. Але в честь святкування сорокової річниці «Жовтневої революції» закрили справу проти о. Антоній та Михаїла. Та незважаючи на те, що справу було закрито, влада й надалі слідкувала за діяльністю о. Антоній та його учня Михаїла. Оскільки отець надалі служив

---

¹¹³В. СМАЩ, «Пастир і поет» // Всесвіт. – 1995. № 8-9, 35-45.

¹¹⁴В. КАЧУР, *Політ над світом пам'яті та мрій : новітня релігійна публіцистика*, Львів : Радіо "Воскресіння", 2001, 28.

¹¹⁵ТВОРЧЕ ОБ'ЄДНАННЯ ПЕРО, «Світлий пам'яті о. м. Михаїла Косила» [документальний фільм], 2012 < <https://www.youtube.com/watch?v=05Q6oaVM8Y4> > (дата звернення 25 вересня 2018).

¹¹⁶І. КАЧАНЮК, «Пам'яті отця-мітрата Михаїла Косила», 8.

¹¹⁷«На оформлення реєстрації статуту релігійна громада повинна подати такі документи: а) заяву до райвиконкому або до міської ради про реєстрацію статуту даної релігійної громади з підписами 50 фундаторів[...]»// Хронологічне зібрання законів, указів Президента Верховної Ради, постанови і розпоряджень уряду Української РСР. – Київ, Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1963. – Т.1, 486-489.

¹¹⁸Д. ГОЛЕЙКО, Т. ГОЛЕЙКО, «О. Антін Казновський, якого ми пам'ятаємо (1878-1959)» // *Нова Зоря* № 38, 1993.

¹¹⁹У. СКАЛЬСЬКА, «Спогади з діточих літ у дідуся й бабусі Казновських та їх славний рід» // *Лицар Української Католицької Церкви / Автор-упорядник У. Скальська/ Івано-Франківськ, 2007, 19.*

щоденно літургію, то 10 червня 1958 року о. Антоній та Михаїлу було висунуто обвинувачення на підставі статті 204 КК УРСР і взято підписку про невиїзд з села Дори. Та вже на наступний день Михаїл дізнається, що єпископ Миколай Чернецький погодився уділити йому свячень. Дізнавшись таку радісну новину Михаїл, незважаючи на розписку про невиїзд, на свій страх і ризик їде до Львова, де 13 червня 1958 року отримує ієрейські свячення від єпископа Миколая Чернецького¹²⁰. Свячення відбувалися на квартирі Василя Величковського: єпископ облачився лише в мантию та омофор, а о. Михайлу під час свячень дали лише єпитрахиль.

Першу свою літургію отець Михаїл Косило відправив в своїй хаті. На ній були лише найближчі родичі, оскільки було заборонено розголошувати таку інформацію іншим людям. Та 25 червня 1958 року за рішенням Яворівського суду заборонили проживати на території Станіславівської області та позбавили волі на 1 рік о. Антоній Казановського¹²¹, а о. Михаїла Косила позбавили волі на 2 роки¹²² і ще заборонили мешкати в Західній Україні протягом 10 років. Та за добру поведінку і добре виконання своїх обов'язків о. Михаїл був звільнений достроково 20 жовтня 1959 року¹²³.

Після свого звільнення о. Михаїл в багатьох селах провадить Служби Божі і, знаючи потреби підпільної церкви у духовенстві, пробує згуртувати біля себе юнаків та їх навчати. Проте через недостатню обережність один з учнів, Василь Мельничук, видає о. Михаїла КДБ, що призвело до відкриття справи проти отця 31 грудня 1961 року. І вже 15 січня 1962 року він був засуджений на три роки у виправно-трудовах колоніях в Омській області¹²⁴. В цій тюрмі о. Михаїл познайомився з Іваном Слезюком та Симеоном Лукачем, що духовно полегшувало перебування в колонії.

¹²⁰Р. ІВАСІВ, «Ісповідник віри о. Михаїл Косило (1932-2000)» // сайт: *Інститут Історії Церкви Українського Католицького Університету*, 2 грудня 2012, <<http://ichistory.org.ua/2015/06/16/ispovidnyk-viry-o-myhayil-kosylo>> (дата звернення 7 жовтня 2018).

¹²¹ 13 лютого 1959 року помер у тюрмі.

¹²² Ю. КУЧАБСЬКИЙ, *Ісповідник віри отець Антоній Казановський*, 43.

¹²³ Л. КАЛИНЕЦЬ, «Слідами Блаженномученика Миколая Чарнецького в Дорі» // сайт: *Варіанти*, 7 квітня 2016, <<https://varianty.lviv.ua/33857-slidamy-blazhennomuchenyka-mykolaia-charnetskoho-v-dori>> (дата звернення 7 жовтня 2018).

¹²⁴ І. КАЧАНЮК, «Пам'яті отця-мітрата Михаїла Косила», с. 8.

Щоб знати, що відбувається у християнському світі о. Михаїл переписувався з сестрою Анною зашифрованими листами. До прикладу хочу зацитувати один лист:

Дорогий синочку Михаїле. Повідомляю тебе, що наша мама заручилася з другим татом. Весілля відбувалося три дні. Здається, що було трошки спору між гостями, бо один гість приїхав від Василя Федорчука із-за ріки і нагло помер. Здається, він хотів з мамою заручитись. Але мама заручилася з Іваном, має 73 роки¹²⁵.

Пояснення листа: «Наша мама – церква. Після місяця служіння помер Папа Іван Павло I. Зійшлися гості – конклав. Тоді Папою вибрали Івана XXIII, який тепер проголошений святым. Так намагалися тримати отця в курсі»¹²⁶.

Та з часом о. Михаїла переводять до Львівської в'язниці (вул. Стрийська). У цій тюрмі отець працював у швейному цеху (після ув'язнення шив священничі ризи), за виконання понаднормової роботи скоротив термін свого ув'язнення. Літом 1963 року отець був звільнений, але на ділі перебував під спостереженням влади¹²⁷.

Після другого тюремного ув'язнення о. Михаїл вже в друге пробує організувати підпільну семінарію, але тепер з благословення єпископа Івана Слезюка. Частина з необхідної богословської літератури надав єпископ Симеон Лукач та о. Василя Винничука¹²⁸.

Ректорство для о. Михаїла припало на так званий період «застою» (1964-1988). Для церкви цей період був кращим за попередній, оскільки переслідування Церкви було дещо послаблено. Якщо подивитися на статистику, то можна побачити, що в період 1965-1974 щорічно закривали по 48 православних парафій, а в період 1974-1988 ця кількість зменшилася до 22 парафій¹²⁹. Крім того в 1968 р. в Чехословаччині було ухвалено рішення уряду про легалізацію греко-католиків, що в Україні було сприйнято позитивно.

¹²⁵ С. ЛЕЛИК, «Хто такі косиловці? Музей підпільної церкви в Яремче вражає тихою мужністю священників» // сайт: RISU Релігійно-інформаційна служба України, 3 листопад 2017, <https://risu.org.ua/ua/index/monitoring/kaleido_digest/68850/> (дата звернення: 6 жовтня 2018).

¹²⁶ С. ЛЕЛИК, «Хто такі косиловці? Музей підпільної церкви в Яремче вражає тихою мужністю священників» // сайт: RISU Релігійно-інформаційна служба України, 3 листопад 2017, <https://risu.org.ua/ua/index/monitoring/kaleido_digest/68850/> (дата звернення: 6 жовтня 2018).

¹²⁷ І. КАЧАНЮК, «Пам'яті отця-мітрата Михаїла Косила», 8.

¹²⁸ І. КАЧАНЮК, «Пам'яті отця-мітрата Михаїла Косила», 8.

¹²⁹ В. ЄЛЕНСЬКИЙ «СУВОРА “ВІДЛИГА” ЗАМІТКИ ПРО АНТИЦЕРКОВНУ КАМПАНІЮ КІНЦЯ 50-Х — ПОЧАТКУ 60-Х РОКІВ», 24-28.

Думали, що і наша підпільна Церква буде спроможна вийти в близькому часі з підпілля¹³⁰.

В 1970 році був виданий документ під грифом цілком таємно - «постанова бюро Львівського обкому Комуністичної Партії України про посилення комуністичної пропаганди» (див. додаток 3), де йдеться про недостатню працю КДБ щодо «залишків уніатського духовенства». Також йшлося про збільшення поширення атеїстичної пропаганди¹³¹. Тож, через збільшення активності уніатських священиків, КДБ почали арештовувати і відправляти в заслання активних отців.

Вже в 1973 р. був виданий ще один документ «Про заходи по посиленню боротьби проти ворожої діяльності залишків уніатського духовенства на території Української РСР»¹³². Як наслідок, у Львові міліція стала слідкувати за закритими храмами, особливо в неділю та великі церковні свята. Схожа ситуація була і в Івано-Франківську. А в 1978-1979 почастишали випадки, коли на Різдво і Пасху озброєні міліціонери не пускали людей до церкви і відбирали пасхальні кошики¹³³.

Потреба в нових священиках виходила найперше з потреб самих людей. Через те, що найбільш активні священики піддавалися репресіям, частина отців через вік та хвороби відходила від душпастирювання, то була велика потреба у нових молодих священиках. Поодиноких священиків виховували інші священики – індивідуально, але так, щоб процес формації був організований для багатьох, можемо зустріти в о. Михаїла Косили, і одного з перших його учнів о. Василя Семенюка.

2.3 ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ О. ВАСИЛЯ СЕМЕНЮКА

¹³⁰Б. БОЦЮРКІВ, Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946-1989) // Ковчег. Збірник статей з церковної історії. – Львів, 1993, 136.

¹³¹ *Центральний державний архів громадських організацій України. – Ф. 1. – Оп. 17. – Спр. 123. – с. 40-4. Опубл.: Національні процеси України. – Київ, 1997. – Ч. 2. – С. 469-472.*

¹³² С. ГУРКІНА, О. ТУРІЙ, «Ієрархія та духовенство Української Греко-Католицької церкви в підпілля (1946-1989)», 491.

¹³³ П. ФРАНКО, Ю. КУЧАБСЬКИЙ «Репресоване духовенство УГКЦ, Львівська архієпархія» // Є. Пронюк (гол. ред.), *Репресоване духовенство УГКЦ*, Львів: Наукове мемуарно-документальне видання, 2008, 148.

Василь Семенюк народився 2 серпня 1949 р. в селі Дора Формування його покликання почалося вже змалку, оскільки батьки були побожними. Як згадує сам вл. Василь, за часів підпілля ГКЦ у селі було 7 священників і 10 сестер монахинь та Монастир святого пророка Іллі Студійського уставу, які обслуговували численну сільську релігійну громаду¹³⁴. Діти віталися християнським привітанням навіть з незнайомими людьми¹³⁵.

Василь ще з дитинства любив ходити на Службу Божу. Часто ходив на відправу, яка переважно відбувалася неподалік від хати, в будинку Миколи Марчука. Марчук був особою патріотичною та релігійною. В його домі зберігалась різного роду заборонена література. Оскільки помешкання Миколи було розташоване на пагорбі, до нього ніхто не зміг би підібратися непомітно, а державні органи, зважаючи на його інвалідність, отриману внаслідок війни, навіть не підозрювали, що люди можуть збиратися там на відправу Богослужінь і читання забороненої літератури. Часто Василь вголос читав для інших найцікавіші книги, оскільки мав добру дикцію. Літургію відправляли отці-студити: Мирон Деренюк і Петро Чучман. Першу сповідь та урочисте Святе Причастя Василь одержав у восьмирічному віці, на Великдень. Ці Святі Таїнства йому уділив отець-студит Мирон Деренюк¹³⁶.

Ще одним священником, який впливав на формування Василя своїм прикладом, був о. Ярослав Сірецький, який провів на засланні у Сибірі 9 років, де став інвалідом. Після повернення в Україну він поселився в с. Дора. Василь часто брав участь в Божественній Літургії, яку правив отець Ярослав в своїй домашній каплиці¹³⁷.

Василя найбільше вражали проповіді отця-редемпториста Григорія Мисака, який сам був родом із с. Тищиці (Кам'янка-Бузький район), але часто приїжджав на богослужіння і в Дору. Василь часто прислуговував отцю на Службі Божій і добре його знав. Одного разу отець запропонував Василю

¹³⁴о. Василь СЕМЕНЮК, Інтерв'ю від 24.06.1993 / інтерв'юер Я. Стоцький // АПЦ, спр. П-1-1-171.3, 1.

¹³⁵вл. Василь СЕМЕНЮК, Інтерв'ю від 17.02.2005 / інтерв'юер І. Коломиєць // АПЦ, спр. П-1-1-171, 1.

¹³⁶ЛІТУРГІЯ ПІДПІЛЬНОЇ ЦЕРКВИ. *Спомини. Статті. Інтерв'ю. Фотоматеріали*: Збірник / За ред. І. Говери. – Тернопіль, 2014, 20.

¹³⁷ЛІТУРГІЯ ПІДПІЛЬНОЇ ЦЕРКВИ, 20-21.

поїхати на навчання до Вільнюса у Римо-Католицьку семінарію, та Василь відмовився, порадившись з отцем Редем та іншими отцями.¹³⁸

Крім того, що Василь змалку допомагав священикам при богослужіннях та читав різну побожну літературу, дбав про необхідні церковні речі для Літургії.¹³⁹ Духівником Василя довший час був отець-василянин Онисим Шуплат, який був надзвичайно освіченою людиною.¹⁴⁰ Незважаючи на свій юний вік та заборони влади організовував молодь для колядування та вертепів Василь вирішив стати священиком¹⁴¹.

Василь разом з рішенням в юному віці, що хоче стати священиком, виявив бажання бути в неодруженому стані. Цей вибір він зробив через декілька причин. По-перше, це були часи підпілля Церкви і ніхто не знав, коли цей час гоніння Церкви закінчиться, а, по-друге Василь хотів присвятити своє життя повністю Богу. Останньою, але не менш важливою причиною, було те, що Василь був свідком ситуації, коли в отця вдома їмость жалілася на недостаток коштів, що сильно здивувало і розчарувало Василя. Окрім того, він чув ще одну історію, як їмость картала отця за те, що він не взяв гроші за Літургію¹⁴².

Тож по закінченню школи в 1969 році Василь поступив у Хустинський технікум і паралельно вступив в підпільну семінарію¹⁴³. Отець Косило був ректором цієї семінарії. Навчання проходило в такий спосіб, що збиралося від двох до п'яти семінаристів на явочних квартирах¹⁴⁴. До предметів, які викладалися в підпільній семінарії належали: латинську мову викладав Микола Волосянко ЧНІ, історію викладав Церкви о. Роман Гузан моральне богослов'я викладав, о. Богдан Білинський, який їхав для викладу спеціально зі Львова. О. Андрій Кияк давав реколекції для семінаристів¹⁴⁵. Та в 1969 році Василь змушений був перервати навчання в підпільній семінарії, оскільки його забрали

¹³⁸вл. Василь СЕМЕНЮК, Інтерв'ю від 17.02.2005, 1.

¹³⁹вл. Василь СЕМЕНЮК, Інтерв'ю від 17.02.2005, 1.

¹⁴⁰вл. В. СЕМЕНЮК, Свята історія незламності у вірі, 69.

¹⁴¹вл. В. СЕМЕНЮК, Свята історія незламності у вірі, 72.

¹⁴²вл. Василь СЕМЕНЮК, Інтерв'ю від 17.02.2005, 2.

¹⁴³вл. В. СЕМЕНЮК, Свята історія незламності у вірі, 73.

¹⁴⁴вл. Василь СЕМЕНЮК, Інтерв'ю від 17.02.2005, 2.

¹⁴⁵о. Василь СЕМЕНЮК, Інтерв'ю від 24.06.1993, 4.

в Радянську армію, де він потрапив на службу в Прибалтику у танкові війська¹⁴⁶.

Свячення Василя відбулося 22 грудня 1974 року у Львові у квартирі о. Остапа Стернюка (брат вл. Володимира Стернюка). Вл. Володимир Стернюк уділив Василю ієрейські свячення на свято Непорочного Зачаття Матері Божої¹⁴⁷.

Першу свою літургію о. Василь відправляв вже в 1975 році на Різдво Христове в будинку тітки. На відправі не було багато людей, були тільки тітка, дві сестри монахині та ще одна жіночка¹⁴⁸.

О. Василь, також працював в газовій службі, де 12 години працював, а опісля мав два дні вихідні. Така робота була добра для священика оскільки мав багато вільного часу для священичого служіння. Подібно багато священиків і семінаристів вибирали такі професії, в яких було б більше часу на навчання чи служіння¹⁴⁹.

В 1975 році о. Василь звернувся до вл. Володимира Стернюка з ідеєю щодо нових і молодих священиків ГКЦ, на що владика дав благословення і сказав: «Сину, я тебе благословляю, бери організовуй підпільну семінарію, я буду провадити і будемо разом старатися»¹⁵⁰. Так о. Василь став ректором підпільної семінарії. В 1975 році була ще одна знаменна подія, яка сталася з о. Василем: вл. Стернюк призначив його «опікуном» Зарваниці (Тернопільщина)¹⁵¹. Окрім Зарваниці о. Василь обслуговував Делятин, Лойову, Стримбу, Гвізд, де і шукав кандидатів на для священства¹⁵².

В 1986 р. за призначенням вл. Стернюка о. Василь отримав грамоту, за якою отець виконував обов'язки помічника владика. Це надавало йому всі

¹⁴⁶вл. В. СЕМЕНЮК, Свята історія незламності у вірі, 74.

¹⁴⁷вл. Василь СЕМЕНЮК, Інтерв'ю від 17.02.2005, 2.

¹⁴⁸ЛІТУРГІЯ ПІДПІЛЬНОЇ ЦЕРКВИ, 24.

¹⁴⁹вл. В. СЕМЕНЮК, Свята історія незламності у вірі, 75-76.

¹⁵⁰вл. Василь СЕМЕНЮК, Інтерв'ю від 17.02.2005, 4.

¹⁵¹Квич П.-Д. Паломницька святиня Матері Божої в Зарваниці (Україна). Богословський погляд. – 2009, 76.

¹⁵²вл. В. СЕМЕНЮК, «Свята історія незламності у вірі», 75.

права єпископа, а саме: відпускати гріхи, які є може відпускати лише єпископ, та приймати священників РПЦ до ГКЦ, після чого він доповідав владиці¹⁵³.

2.4 ПОШУК І ПІДБІР КАНДИДАТІВ ДО СВЯЩЕНСТВА

2.4.1 СЕМІНАРІЯ В ДОРІ О. МИХАЇЛА КОСИЛА

В Дорі семінарія існувала довгий період під час підпілля, і після виходу з підпілля о. Михаїл продовжив свою справу. Семінаристів, які вчилися в Дорі, з часом почали називати «косилівцями»¹⁵⁴ і про них завжди відзивалися добре. «Косилівських» священників, на думку вихованця о. Косила Петра Голінея, можна поділити на три генерації, кожна з яких навчав о. Михаїл. До першої генерації можна віднести тих отців, які навчалися, переходячи від влади, та мали свячення в час підпілля ГКЦ. До другої генерації можна віднести отців, які навчалися в часи підпілля, але свячення мали вже при відновленій УГКЦ, ну і третя генерація це ті, які розпочали своє навчання вже у відроджених семінаріях і свячення відбувалися у греко-католицьких храмах, але все одно формувалися в душі «семінарії Косила»¹⁵⁵.

О. Василь Семенюк належить до першої генерації, оскільки він був одним з перших семінаристів і висвячених священників з «косилівців». До першої генерації «косилівців» також можна віднести і о. Івана Качанюка.

Іван Качинюк своїй любові до Бога завдячує Марії Сікач, яка часто молилася та розказувала історію села та церкви. Була ще одна побожна жіночка Марія Вентинська, яка своїм прикладом і молитвою допомогла Іванові утвердити свою віру¹⁵⁶. Так, одного разу, коли Іван мав операцію на грижу в Івано-Франківську, Марія Вентинська запропонувала Івану познайомитися з одним отцем у селі Дора. На той час Іван Качанюк під впливом радянських агітацій проти греко-католицької Церкви і таких осіб як: Йосиф Сліпий, Андрей

¹⁵³ вл. Василь СЕМЕНЮК, Інтерв'ю від 17.02.2005, 11.

¹⁵⁴ Коли церкву дозволили, люди приходили до єпископа Софрона Дмитерка і просили, аби дав їм косилових священників, Так пішло: Чиї? Косилові! (С. ЛЕПИК, «Хто такі косиловці? Музей підпільної церкви в Яремче вражає тихою мужністю священників» // РепортеР 27.10.2017, <http://report.if.ua/socium/hto-taki-kosylovci-muzej-pidpilnoyi-cerkvy-v-yaremche-vrazhae-tyhoym-muzhnistyu-svyashchenykyv-foto/> (1 грудня 2018)).

¹⁵⁵ о. Петро ГОЛІНЕЙ., Інтерв'ю від 17.04.2001 / інтерв'юєр В. Ковтун // АПЦ, спр. Т-1-1-4, 4.

¹⁵⁶ о. Іван КАЧАНЮК, Інтерв'ю від 20.04.2001 / інтерв'юєр В. Ковтун // АПЦ, спр. Т-1-1-4, 3.

Шептицький та інших, яких влада називали найгіршими ворогами українського народу, мав недовіру до греко-католицької Церкви. Та коли Марія Вентинська вже в похилому віці 87 років, познайомила Івана з о. Михаїлом Косилом, Іван поміняв свою думку щодо греко-католицької Церкви. Ця зустріч відбулася 7 квітня 1981 року в Стрільбичі, де о. Михаїл мав похорон. В селі Іван переночував у домі Євдокії Шпрун, а на наступний день з самого раненька прийшов до о. Михаїла на зустріч¹⁵⁷. Перша зустріч справила на Івана дуже приємні враження, про яку згадує:

[...] Я зайшов до кімнати із кухні, з коридору... Зайшов до кімнати і сів... Сказали мені сісти... Я ще тоді не знав що то є священник, бо наприклад, такий дурний казус вийшов, отець прийшов привітався зі мною, і я не поцілував навіть у руку, а подав руку, як звичайний чоловік... І тоді я відбув першу сповідь у своєму житті... Це було у 21 рік... Православні священники так не наголошували... Тоді почалось моє знайомство з отцем Михаїлом¹⁵⁸.

Наступні зустрічі відбувалися частіше, зазвичай через день. Щоб Іван та інші хлопці могли мати щоденну Літургію о. Михаїл відправляв одну літургію до опівночі і зразу після опівночі вже була нова Літургія на наступний день, яка закінчувалася близько другої години. Після того Іван мав десь півтора години на сон, опісля він вставав о п'ятій і йшов на поїзд, щоб піти на роботу. Так молоді семінаристи мали змогу в час підпілля щоденно бути на Літургії та приймати святе причастя. Це було не легко, оскільки юнаки мали свої обов'язки: господарка, праця, в декого навчання, але хлопці старалися приходити завжди¹⁵⁹.

Так після одної зустрічі з отцем Михаїлом Косилою молодий Іван став одним з «косилівців».

З другої так званої генерації ми розглянемо приклад отця Михайла Хром'ячука.

Михайло з малку ходив на підпільні богослужіння. В селі Дорі він мав родину і одного разу на одній з таких таємних Літургій правив отець Іван

---

¹⁵⁶ о. Іван КАЧАНЮК, Інтерв'ю від 20.04.2001, 4.

¹⁵⁸ о. Іван КАЧАНЮК, Інтерв'ю від 20.04.2001, 4.

¹⁵⁹ о. Іван КАЧАНЮК, Інтерв'ю від 20.04.2001, 5.

Бойко, який і запропонував Михайлу познайомити його з одним отцем. Оскільки Михайло на той час був лише у 8 класі, то на зустріч він поїхав зі своїм батьком. О. Іван Бойко сказав де і коли вони мають зустрітися, тож 23 квітня 1981 року Михайло та його батько познайомилися з о. Михаїлом Косило. О. Михаїл на хлопця склав великі враження, він посповідав Михайла і дав йому читати Апостола на службі. Після цього дня малий Михайло щодня приїжджав поїздом десь о сьомій вечора на службу до о. Михаїла а потім вертався додому поїздом о десятій вечора. За 3 роки навчання в школі він не пропустив і дня без Служби Божої. У вихідні або святкові дні бувало, що Михайло приїжджав до отця на довше і часто ходив з отцем в інші треби й допомагав де отець Михаїл давав шлюби, хрестини, похорони або служив Службу Божу. Крім цього отець також і навчав хлопця¹⁶⁰.

Навіть коли УГКЦ вже вийшла з підпілля, о. Михаїл продовжував навчати молодих юнаків. Одним з таких був о. Петро Голіней. Петро познайомився з отцем в 1991 р¹⁶¹. і супроводжував о. Михаїла Косилу аж до його смерті, перейнявши від нього чималий досвід з життя підпільної Церкви.

Історія знайомства Петра з о. Михаїлом є дуже цікавою, оскільки вони зустрілися в поїзді, коли Петро закінчив навчання у Коломийському технічному ліцеї і вертався додому з навчання, а о. Михаїл їхав тим самим поїздом разом з семінаристами з Чернівців. Петро побачив о. Михаїла з молодими хлопцями, і з цікавості він сів неподалік від отця. Сам Петро хотів долучитися до компанії, о. Михаїла, та не мав смілості першим підійти. Пару раз отець Михаїл зустрівся з поглядом з Петром¹⁶², і коли юнак мав вже виходити, отець перший заговорив:

“Звідки я тебе знаю?” Це перші слова які промовив до мене отець Михаїл... За дві хвилини після нашої коротенької бесіди, хто я, звідки я, він мене запитав: “Чи ти хотів би бути священиком?” Я не вагаючись відповів “Так, я би хотів бути священиком...”¹⁶³

¹⁶⁰ о. Михайло ХРОМ'ЯЧУК, Інтерв'ю від 18.04.2001 / інтерв'юер В. Ковтун // АПЦ, спр. Т-1-1-4, 1-2.

¹⁶¹ о. Петро ГОЛІНЕЙ., Інтерв'ю від 17.04.2001, 1.

¹⁶² о. Петро ГОЛІНЕЙ., Інтерв'ю від 17.04.2001, 2.

¹⁶³ о. Петро ГОЛІНЕЙ., Інтерв'ю від 17.04.2001, 2.

Після чого домовилися на зустріч наступний день. Петро чекав зустріч з нетерпінням, і коли вони зустрілися на наступний день Петро вже відчував батьківську турботу з боку отця Михаїла та повністю йому довіряв, називаючи його «татом». Та найбільше, що вразило молодого юнака в першій зустрічі був погляд отця Михаїла¹⁶⁴.

Та бували й такі випадки, коли кандидати на священство не витримували суворих умов підпільного навчання і залишали цю справу. Дехто, розуміючи, що це покликання не для нього, дехто, через страх до переслідування владою КДБ і усвідомлюючи, що може не витримати допитів і видати священника та владику. Велика частка йшла в Московську семінарію чи духовну академію в Ленінград¹⁶⁵. Дехто не витримував вимог отця Михаїла, принаймні на свята відмовляти повне право часослова¹⁶⁶. Бували й випадки коли о. Михаїл вимушений був виганяти кандидатів на священство переважно через відсутність бажання студента прикласти зусилля і вивчити чи почитати завдання, які задавав отець¹⁶⁷. Та крім науки та молитви о. Михаїл часто перевіряв семінаристів на їхні людські якості. Це могло проявлятися в різних ситуація, до прикладу на обід поставив миску з різними фруктами, одні ліпші, а інші гірші, і дивився, як хлопці поведуться. Якщо семінарист брав найгарніший фрукт тоді отець звертав йому увагу. Та були і більш серйозні тести, а саме на грошолобство. Тут о. Михаїл ставив гроші в книгу, шафу чи якесь інше непримітне місце, і то виглядало про них вже забуто, і для достовірності отець переписував номер залишеної купюри. Так у випадку якщо хтось із кандидатів на священство спокушувався на ці «загублені гроші», та така особа автоматично переставала проходити навчальний та формаційний процес під керівництвом о. Михаїла, а якщо кандидат пройшов першу перевірку, то ще були і перевірка на то чи хлопець лінивий, та чи готовий багато вчитися. Отець Михаїл давав роботу, і спостерігав як хто і що робив. Якщо бачив що лінивий,

¹⁶⁴ о. Петро ГОЛІНЕЙ,, Інтерв'ю від 17.04.2001, 2.

¹⁶⁵ о. Іван КАЧАНЮК, Інтерв'ю від 20.04.2001, 5.

¹⁶⁶ Повне право часослова: Вечірня, північна утрєня (з повним каноном) і часи.

¹⁶⁷ о. Іван КАЧАНЮК, Інтерв'ю від 20.04.2001, 5.

то був ще одна ознака, що щось з кандидатом не так. Так само перевіряв хист до навчання, даючи хлопцеві книжку читати, і лишав його самого на певний час. І протягом того як хлопці читали він перевіряв чи він не нудиться чи він читає книжку¹⁶⁸.

Підсумовуючи вище сказане, в Дору до о. Михаїла часто приводили молодих юнаків, які вже після першої зустрічі та розмови, поверталися до отця з радістю і розпочинали навчання у підпільній семінарії. Можна сказати, що о. Михаїл добре розбирався в людях, знав вже з першої зустрічі, а деколи з першого погляду, яка це людина і чи можна їй довіряти. Так само він викликав і довіру в інших молодих людей, які вже при першій розмові казали о. Михаїлу, що хочуть стати в майбутньому священиками. Та навіть, вступивши в підпільну семінарію, юних кандидатів ще чекала перевірка від отця та різні перевірки часом.

2.4.2 СЕМІНАРІЯ О. ВАСИЛЯ СЕМЕНЮКА

Оскільки, о. Василь став ректором в 1975 р., більшість молоді були вже під впливом атеїстичної пропаганди. Тому, однією з найважчих і головних засад був підбір кандидатів до семінарії. Зрозуміло, що всі знали про такі випадки, коли семінаристи при допитах йшли на співпрацю з каральними органами, що вело до важких наслідків: заслання чи тюремне ув'язнення. Таку ситуацію мав о. Михаїл Гаврилів, в якого учень Ярослав Вінтоній, став головним свідком у суді за що він був заарештований¹⁶⁹. У свою чергу, о. Василь Семенюк більш пильно підходив до вибору кандидатури для навчання в семінарії.

Одним з перших кандидатів став Роман Шафран, який після армії вступив в семінарію. Також в нього був брат Володимир Шафран. Основним підґрунтям для вступу в семінарію став приклад свого брата, та третій чин, який заснував о. Василь, в який вступив Роман. Цей третій чин став своєрідною підготовкою до семінарії, а також надавав можливість о. Василю ближче познайомитися з

---

¹⁶⁸ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003 / інтерв'юер М. Цимбаліста // АПЦ, спр. П-1-1-1541, 7-10.

¹⁶⁹С. ГУРКІНА, О. ТУРІЙ, «Ієрархія та духовенство Української Греко-Католицької церкви в підпілля (1946-1989)», 499.

кандидатами до вступу в семінарію¹⁷⁰. Володимир Шафрана був двоюрідний брат Василь Репела, вони були добрими товаришами і звісно він відразу зрозумів, що Роман навчався в семінарії. Роман в свою чергу заохочував Василя також піти на богословську студію і семінарію. Крім цих заохочень Роман розповів о. Василю про свого брата, після чого отець мав розмову з Василем Репелою, де дав йому підпільний псевдонім Петро, пояснивши це тим, щоб про його особу менше знали. Так спільними переконаннями Василь в 1983 році розпочав свій шлях до священства¹⁷¹.

Цікава історія покликання до священства була в Петра Квича. Він з самого дитинства виховувався в побожній сім'ї Квичів родом з Івано-Фраківська, де зростало п'ятеро дітей. Переломним моментом, який змінив його життя стала смерть сестри в 1986 році. Через важкі переживання матері, Петро взяв на себе обов'язки щодо похорону. Оскільки на той час він працював на лісокомбінаті, то не було проблемою дістати домовину. Очікуючи поки тіло сестри перевезуть з Києва до Івано-Франківська, Петро домовився з отцем Миколаєм Волосянком (він її хрестив) про похорон. На сам похорон отець прийшов з однією побожною жіночкою Ганею Майданською. Ця пані дуже часто під час похорону дивилася на Петра, а опісля всієї цієї процесії підійшла і спитала Петра чи не хоче він вчитися на священника. Пані Ганя розказала про підпільну семінарію і про хлопців, які там вчать. Проте, коли Петро вже захотів йти на роботу, пані Ганя сказала подумати над її словами, а як надумає вчитися в семінарії, то повідомити її. З такими закликами про семінарію пані Ганя підходила до Петра, ще три рази і в останній раз запросила на Божественну Літургію. Так Петро був на службі, яка відправлялася в одній хворій побожній жіночці на свято Дмитра, потім на свято Михаїла, де й познайомився з ректором о. Василем та декількома семінаристами. Вони мали розмову, о. Василь міг довіряти Петру, оскільки про нього він вже знав певну інформацію від пані Ганни та від отця Миколая (який був одним з підпільних

¹⁷⁰ о. Володимир ШАФРАН, Інтерв'ю від 1.09.1993 // АПЦ, спр. П-1-1-198, 7-8.

¹⁷¹ о. Василь (Павло) РЕПЕЛА, Інтерв'ю від 30.04.1998 // АПЦ, спр. П-1-1-898, 11-12.

викладачів семінарії). Невдовзі після цієї розмови Квич Петро став семінаристом¹⁷².

Ще однією побожною родиною з Івано-Франківська була сім'я Говера, в якій батьки виховували чотирьох побожних синів, три з яких стали священиками, та двоє вчилися в підпільній семінарії¹⁷³. Першим, хто з цієї сім'ї поступив до семінарії, був Іван Говера, який був найстаршим братом. Його історія покликання почалася з 1980 року, коли Іван вступив в художній технікум розташований у Косові, на той час він навіть не думав, що невдовзі стане підпільним семінаристом. Там Іван познайомився з о. Богданом Гевричем (один з викладачів підпільної семінарії), який проживав в Косові, саме він допомагав знайти квартиру проживання та залишив після себе добре враження. Після кількох місяців навчання, зимою Іван вперше зустрівся з о. Василем Семенюком, завдячуючи одній побожній жіночці Ганні Вишенській, в якій була відправа Божественної Літургії. Пані Ганна була дуже активною в житті підпільної Церкви, і знала багатьох священиків, в тому числі і о. Василя, та розповіла про Івана, і про часті візити його на Божественні Літургії. Отець Василь зацікавився життям Івана, і навіть розпитував в рідних чи в Івана не виникало бажання стати священиком. Після служби Іван мав йти на автобус до Косіва, о. Василь пішов з ним, де вони поговорили на різні теми, а особливо про семінарію. Іван був приємно вражений, що ним цікавиться молодий отець, і не ставив його перед вибором «йдеш або не йдеш», а запропонував прийти на Літургію подивитися, і якщо захоче то може вступати в семінарію. Після такої душевної розмови Іван поближче познайомився з о. Богданом Гевричем, який допоміг знайти житло. Так в 1981 р. при черговій зустрічі о. Василь повідомив Івана, що за благословення вл. Володимира Стернюка він офіційно прийнятий в підпільну семінарію, хоч перед тим не питав чи Іван хоче поступати чи ні, а просто повідомив, що він вже є семінарист¹⁷⁴. Якщо дивитися історію покликання Олега Говера, то переломним моментом в його житті був випадок,

¹⁷² о. Петро КВИЧЕМ, Інтерв'ю від 08.03.1994 // АПЦ, спр. П-1-1-303, 4.

¹⁷³ Підпільна Семінарія УГКЦ, «Спогади про підпільну семінарію» вл. Василій Семнюк, 118.

¹⁷⁴ о. Іван ГОВЕРА, Інтерв'ю від 10.12.1993 // АПЦ, спр. П-1-1-254, 11-14.

який стався коли він навчався у шостому класі, а саме перша служба о. Василя на якій він молився, і про яку вже згадувалося вище. Після цього Олег почав регулярно відвідувати богослужіння та читати «Святе Письмо», «Історію Церкви» та інші. Таким чином о. Василь вже знав досить близько Олега, з 1983 р. (Олег був ще в 10 класі), розпочав готувати його до підпільної семінарії розумово та духовно. По закінченню школи, Олег поїхав до Львова на навчання, де так само продовжив навчання в підпільних священиків та не раз приїздив до Івано-Франківська на відправи. Навчання перервалося через службу в армії, та після армії знову відновилося¹⁷⁵.

Підсумовуючи вище написане, можна звернути увагу на різні покликання в молодшому і вже в старшому віці. Більшість покликань до навчання в підпільних семінаріях виникли з прикладу підпільних священиків. Крім цього, важливу роль відігравали активні миряни, які були першими, хто визначав можливих кандидатів на священство.

2.4.3 СЕМІНАРІЯ ВЛ. ІВАНА МАРГІТИЧА

Семінарією в Закарпатті опікувався о. Іван Маргітич¹⁷⁶. Цю нелегку справу він розпочав у 1980-их роках. За час підпілля о. Іван виховав 12 семінаристів. Що цікаво, більша половина вихованців були з однієї сім'ї – Івана Бровдія, який мав шість синів. Батько і всі його сини стали кандидатами до священства. Навчання проводилося переважно по буднях після робочого часу до півночі, оскільки наступного дня потрібно було йти на роботу і бути весь день на ногах. В святкові дні – зранку, коли ще темно було, всі кандидати збиралися у вибраному місці, а після зустрічі мали Службу Божу, після чого могли провести решту дня з отцем¹⁷⁷.

Був ще один кандидат Тарас Ловска. Його о. Іван Маргітич прийняв за проханням римо-католицького отця Чахирті через потребу Церкви знайти юнака, який би погодився стати біритуалістом (служіння в двох обрядах: Римо-

¹⁷⁵ о. Олег ГОВЕРА, Інтерв'ю від 30.11.1993 // АПЦ, спр. П-1-1-23, 6-8.

¹⁷⁶ 10 вересня 1987 року відбулася хіротонія.

¹⁷⁷ вл. Іван МАРГІТИЧ, Інтерв'ю від 03.08.2000 / інтерв'юєр О. Кузьмич // АПЦ, спр. П-1-1-1148.15, 31.

католицькому та католицькому. Вл. Іван знайшов Тараса Ловска, який був не проти для такого служіння. Так, завдячуючи силам вл. Івана, кандидату Тарасу вдалося вступити в римо-католицьку семінарію в місті Ризи¹⁷⁸.

Тож, розібравши різні підпільні семінарії та як отці знаходили кандидатів до покликання, можна побачити багато збігів. Перший критерій, по якому отці вибирали кандидатів на священство, це була їх побожність, а якщо точніше, це любов до богослужінь, зокрема до Божественної Літургії і сповіді. Отці бачили в цих юнаках покликання і запитували ким вони хочуть стати і чи не хочуть вони бути священиками. До цієї ж категорії можна віднести і рекомендації від інших отців, які знайомили кандидатів з підпільними ректорами. Ще в окрему категорію можна віднести побожних людей, які бачили, що підпільна церква потребує більше священнослужителів, і часто з малку їм передавали цю любов до церковного життя а часом і знайомили з іншими священиками. Переважно цими людьми були побожні жінки, або, так званий, третій чин.

Звісно покликань було не дуже багато, і бували випадки, коли кандидати не витримували таких важких умов. Та, не зважаючи на всі випробування, кандидати, які пройшли відбір та різні труднощі, залишалися і ставали гідними семінаристами, а з часом і священиками. Вони були готові до найважчого, знаючи, як легко їх можуть спіймати, що б для них означало заслання в Сибір, і яка нелегка праця в концтаборах.

---

¹⁷⁸ вл. Іван МАРПІТИЧ, Інтерв'ю від 03.08.2000, 42.

РОЗДІЛ ІІІ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ДУХОВНОГО ФОРМУВАННЯ ПІДПІЛЬНИХ СЕМІНАРИСТІВ

3.1 ПІДПІЛЬНЕ НАВЧАННЯ

Вже зібрані хлопці, окрім виявлення свого бажання стати священиком, мали пройти вишкіл принаймні по основних предметах. Крім того, під час підпільного навчання семінаристи проходили духовне формування.

Після того, як було зібрано групу кандидатів, потрібно було організувати для них навчальний процес. Навчання в семінарії здебільшого тривало шість-сім років, впродовж яких молоді хлопці здобували знання. В більшості підпільних семінарій система викладання була схожою за структурою та методами навчання, однак було й багато розбіжностей в залежності від місця, часу та обставин.

3.1.1 НАВЧАННЯ В О. МИХАЇЛА КОСИЛИ

Навчання в с. Дора під проводом о. Михаїла Косили для кожного семінариста проходило по-різному. Дехто з студентів вчився більше часу, а дехто – менше через обставини, яких кандидат не міг змінити і вони не залежали від його волі чи бажання. Навіть якщо хлопцю вдавалося добре вчитися, то окрім навчання в о. Михаїла, семінарист був зобов'язаний відвідувати навчання в школі чи університеті або обов'язково мати державну роботу, якщо це був старший кандидат. Були й випадки, коли семінаристи змушені були призупинити процес навчання на рік, а то й два, через службу в армії¹⁷⁹.

Особливою вимогою в о. Михаїла до вихованців був обов'язок бути щоденно на Службі Божій. Як говорив о. Михаїл: «Якщо хочеш бути священиком, хочеш видержати, ти повинен кожен день бути на Службі Божій –

---

¹⁷⁹ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 6.

така була умова»¹⁸⁰. Саме Служба Божа була основою навчання та виховання майбутнього священика.

Навчання проходило переважно в дома або на пасіці о. Михаїла, і часто семінаристи, які приїжджали до Дори, лишалися на ночівлю в помешканні о. Михаїла. Цей час о. Михаїл використовував для навчання та формування семінаристів. Він навчав хлопців, коли була якась вільна хвилина. Це могло бути під час приготування їжі, чи під час обіду. При найменшій нагоді, коли можна було чогось навчити, о. Михаїл користався цими моментами і давав науку¹⁸¹.

Переважно в будинку о. Михаїла на нічліг залишалось три-чотири семінаристи, але й бували випадки, що залишалось і більше. Так, одного разу залишилося аж десять юнаків¹⁸².

Основною метою о. Михаїла Косила було передати знання та любов до Бога іншим кандидатам. Першими предметами, яких о. Михаїл навчав інших були устав богослужінь та церковний спів. Як вже згадувалося вище, о. Михаїл вже у вісім років співав богослужіння, а в десять років приходив завчасно і все підготовляв для богослужіння, тож ці предмети о. Михаїл знав дуже добре. Це навчання відбувалося безпосередньо на практиці, коли відправлялася Служба Божа¹⁸³, яку семінаристи провадили співом. Так само відбувалися й інші богослужіння добового кола. О. Михаїл часто говорив семінаристам про богослужіння:

Тобі не треба вчити на пам'ять правило, вечірню, утренью. Як ти будеш кожен день відмовляти, воно само тобі в голову зайде. Тобі не треба вчити антифони, тропарі, кондаки. Як будеш кожен день управлятися – ти будеш знати їх а пам'ять з роками.¹⁸⁴

З часом кандидати знали більшу частину правила вже напам'ять, і навіть знали Апостола та Євангелія на службу за всяке прошення¹⁸⁵. Переважно служба і решта богослужіння для семінаристів відправлялися в хаті о. Михаїла

¹⁸⁰ о. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000 / інтерв'юер Н. Павликівська // АПЦ, спр. П-1-1-1192, 2.

¹⁸¹ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 7.

¹⁸² о. Володимир ІВАШКІВ, Інтерв'ю від 06.05.2003 / інтерв'юер І. Мовчанюк // АПЦ, спр. П-1-1-1496, 5.

¹⁸³ о. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000, 6.

¹⁸⁴ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 3.

¹⁸⁵ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 3.

на другому поверсі, де була каплиця. Бувало й таке, що отець часто брав пару хлопців і їхав на Службу Божу в інші села. Щоб добратися до цих сіл о. Михаїл використовував переважно мотоцикл з коляскою. Цей транспорт мав декілька переваг, оскільки можна було з собою взяти ще пару семінаристів, однак основною перевагою було те, що він привертав менше уваги ніж машина. Ніхто ж бо не думав, що священик буде їхати на мотоциклі та ще й з семінаристами¹⁸⁶.

Особливим часом для навчання було літо. Оскільки літом о. Михаїл міг взяти собі на пасіку помічників, а також на пасіку приходили і інші семінаристи. Там проходило навчання та відправлялися Служби Божі. На пасіці о. Михаїл міг передавати свої знання семінаристам бо крім них там нікого не було. Оскільки дорога від села до пасіки займала три кілометри, о. Михаїл дарма цей час не тратив, навчаючи семінаристів¹⁸⁷.

О. Михаїл викладав Історію Церкви, де все говорив з пам'яті, і щоб краще семінаристи запам'ятали повторював по декілька раз. Особливу увагу приділяв вселенським соборам. Також викладав Біблійну історію, від Адама і Єви, до Нового Завіт. Останній викладав також окремо. Ще отець викладав моральне богослов'я. Катехизмову частину семінаристи вивчали з книжки «900 питань і 900 відповідей», яку багато хто знав на пам'ять або мав її переписаною в своєму зошиті. Окрім вивчення книжки о. Михаїл додатково викладав катехизм для хлопців¹⁸⁸.

Коли ж наступала зима, всі кандидати старалися влаштуватися на роботу в котельню, оскільки там був дуже зручний графік: три дня вдома, а один – працюєш. Це давало змогу ходити на Службу та більше часу приділяти науці. Ця робота була сезонною, і влітку семінарист міг знов йти на пасіку, що давало змогу максимально зосереджуватися на навчанні. Робота була не така важка і можна було під час роботи вчитися. Так семінарист Іван Лейб'юк, працюючи

---

¹⁸⁶ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 3.

¹⁸⁷ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 6.

¹⁸⁸ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 6.

«на котлах», брав з собою книжки «Словник атеїста» та «Настольна книга атеїста». З цих книг можна було почерпнути багато з історії релігії, а якби прийшли перевірки з КДБ, можна було не переживати, оскільки ця література була дозволена¹⁸⁹.

В основному о. Михаїл давав семінаристам базові знання, які були найважливіші. Після того, як кандидат вивчав цю основу, він міг брати книжки з бібліотеки о. Михаїла. Але перед тим хлопець мав невеликий екзамен в отця: «В якому році це було?, Що пише катехизм про це?» та інші. В залежності від того, як семінарист відповідав на ці питання, о. Михаїл надавав йому книжки, які мав, де вже хлопці могли поглибити знання з цих предметів¹⁹⁰.

Основні предмети, які навчав о. Михаїл: моральне богослов'я; пасторальне богослов'я; історія Церкви; історія України; церковно-слов'янська мова; літургичний спів; обрядовість; літургіка; біблійна історія Нового і Старого; катехизм; апологетика (переклад з польської зробив о. Андрій Кияк); догматика¹⁹¹; релігієзнавство; канонічне право; подружнє право¹⁹².

Отець Михаїл для надання доброї освіти семінаристам мав свою бібліотеку, яку завжди поповняв новими книжками. Ці книжки о. Михаїл купував за власні кошти переважно у священників, в яких залишилися книжки ще з навчання в семінарії. Також він просив книжки в священничих сім'ях, де після смерті священника залишалися богословські чи церковні книжки. Отець Михаїл створив власну таємну бібліотеку в с. Старуня Богородчанського району. Там, в старій хаті була подвійна стеля, де і зберігалися книжки. Семінаристи знали про цей сховок та мали доступ до книжок, з яких користали¹⁹³.

---

¹⁸⁹ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 7.

¹⁹⁰ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 10.

¹⁹¹ о. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000, 9.

¹⁹² Дипломна робота о. Р. ГРИНІВА, *Виховання кандидатів до священства на теренах Яремчанини в умовах підпілля УГКЦ*, 59.

¹⁹³ о. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000, 7.

Незважаючи на те, що КДБ два рази при обшуку вилучали частину книг, о. Михайл, не покладаючи рук, і далі шукав можливостей для поповнення бібліотеки. Також бувало й таке, що самі службовці, які конфісковували книжки, продавали їх згодом. Так о. Михайл за допомогою своїх знайомств викупляв конфісковані в нього книги¹⁹⁴.

Ще один метод, яким о. Михайл користувався для навчання, це поїздки з семінаристами в країни Прибалтики та Москву. В 1987 році о. Михайл та декілька семінаристів поїхали в Московську академію і семінарію в Загорську. В Москві студенти побували в різних храмах та музеях. Будучи в самій семінарії, хлопці мали змогу побачити, як проходить навчання, відбуваються богослужіння у семінарії, особливу увагу хлопці звернули на спів семінаристів¹⁹⁵.

Крім звичайного викладання ще одним ресурсом отців було радіопередачі. В часи підпілля особливу популярність серед вірних набрало «радіо Ватикан», яке транслювало у неділі та свята Літургію і греко-католики в Україні могли у такий спосіб взяти участь у богослуженні. Очевидно в часи підпілля, коли вірні не мали змоги піти на підпільні богослужіння, ця Служба Божа зараховувалася. Поряд з тим для семінаристів це був ще один ресурс для навчання, оскільки були богословські обговорення, які вів о. Софрон Мудрий¹⁹⁶, з яких семінаристи радо користали і отримували нові знання¹⁹⁷.

¹⁹⁴ о. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000, 16.

¹⁹⁵ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 10.

¹⁹⁶ СОФРОН (Мудрий), ЧСВВ, колишній єпископ Івано-Франківський УГКЦ. Народився 27 листопада 1923 р. у м. Золочеві на Львівщині. У 1946-1949 рр. вивчав електроінженерію в Авзбургу, Німеччина. У грудні 1950 р. виїхав до США, де вступив до Монастиря Чину Святого Василія Великого, в якому пройшов новіціат. 14 січня 1955 р. склав довічні чернечі обіти. Вивчав богослов'я в Григоріянському університеті у Римі, здобув ступінь магістра у 1959 р. 25 грудня 1958 р. отримав єрейські свячення. Продовжив навчання у Лятеранському університеті та Папському інституті Східних Церков, захистив докторську працю. Упродовж 1960-1974 рр. — віце-ректор, а у 1974-1994 рр. — ректор Української папської колегії св. Йосафата в Римі. Із 1965 до 1994 рр. — постійний працівник української секції Ватиканського радіо. 3 жовтня 1994 р. — ректор Івано-Франківського теологічно-катехитичного інституту, з 6 листопада 1995 р. — протосинкел Івано-Франківської єпархії. 2 березня 1996 р. призначений єпископом-коад'ютором Івано-Франківської єпархії, хіротонія відбулася 12 травня 1996 р. Від 22 грудня 1997 р. — єпарх Івано-Франківської єпархії. 2 червня 2005 вийшов на пенсію. Упокоївся 31 жовтня 2014 року в м. Івано-Франківськ. Похований в крипті Архикатедрального собору Воскресіння Христового (м. Івано-Франківськ) («Софрон (Мудрий) (1923-2014)» 6. Серпня 2010 р. // РІСУ, <https://risu.org.ua/ua/index/reference/persons/~%D0%A1/37067/>, дата звернення 3 грудня 2018 р.)

¹⁹⁷ о. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000, 10.

Літургійна практика проходила в каплиці, яка знаходилася в о. Михаїла в будинку на другому поверсі. Семінаристи могли практикуватися у відправі добового кола та Служби Божої, а також вчилися кадити¹⁹⁸.

3.1.2 НАВЧАННЯ О. ВАСИЛЯ СЕМЕНЮКА

У Львові, владика Володимир Стернюк, коли став опікуватися семінарією, ретельно відбирав кандидатів, і перш ніж розпочати навчання кандидат мав обов'язково пройти співбесіду з владикою. «Ти хочеш бути священиком, то мені таких не треба зараз. Мені священиків не потрібно, куди я буду вас розставляти, я не маю Церков. Але як ти готовий вмерти за Церкву і за віру[...]»¹⁹⁹.

Сам владика не міг вільно спілкуватися з семінаристами та священиками, оскільки за його квартирою і самим вл. Володимиром постійно стежило КДБ. Тому навчати семінаристів він особисто не міг, доручивши це діло о. Василю Семенюку, якому довіряв. Проте, не зважаючи на постійний нагляд, вл. Володимир старався завжди підтримувати зв'язок. Щотижня хтось з кандидатів приходив та спілкувався з владикою, повертаючись після розмови до навчання та передаючи всім іншим слова настанови владики. Таким чином підтримувався контакт вл. Володимира з підпільними семінаріями та отцями, які були задіяні в цьому²⁰⁰.

Основними викликами того часу, з якими довелося стикнутися о. Василю, будучи ректором підпільної семінарії, були: по-перше, місце для проведення підпільного навчання; по-друге, викладацький склад, який міг би дати ґрунтовну освіту; по-третє, література для навчання.

Основні квартири, в яких навчалися семінаристи, здебільшого були розташовані в Івано-Франківську, Делятині та Дорі²⁰¹. Та не раз було таке, що квартири, в яких проживали семінаристи, обшукували. Так, одного разу, КДБ

¹⁹⁸ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 10.

¹⁹⁹ «Володимир Стернюк: служіння в підпіллі», присвячено 20-літтю виходу Української Греко-католицької Церкви з підпілля/ Живе Телебачення, 3 листопада 2016 р.

²⁰⁰ «Володимир Стернюк: служіння в підпіллі», присвячено 20-літтю виходу Української Греко-католицької Церкви з підпілля.

²⁰¹ о. Василь СЕМЕНЮК, «Інтерв'ю від 24.06.1993», 4.

проводила обшук в помешканні Романа Шафрана і його двоюрідного брата Василя Репели. На щастя там не знайшли нічого за що б могли судити, та після цього випадку братів не раз запрошували до відділку КДБ на допити. Цей обшук став причиною для зміни помешкання. Але протягом першого місяця після зміни квартири, семінаристи побачили одного вже знайомого їм чоловіка з органів, і квартиру прийшлося міняти ще раз. Так за допомогою вл. Володимира Стернюка була куплена трьох кімнатна квартира, в якій мешкали семінаристи та часто відбувалися лекції для і відправи богослужінь²⁰².

Часом приходили навчатися до помешкання семінаристів. Тоді переважно всі збиралися в одну кімнату, куди нікого не впускали, поки йшло заняття. Ніхто з рідних не знав імен тих, хто до них приходили. Заняття тривало близько двох годин і довше. Такі зустрічі проводилися раз в місяць²⁰³.

Викладачами підпільної семінарії зазвичай були священики, які здобули освіту ще до «псевдособору». Більшість з них були засудженні, але після звільнення продовжили підпільну діяльність. Основними предметами, які викладалися для семінаристів під проводом о. Семенюка, були: Історія Церкви, Святе Письмо (о. Роман Гузан), апологетика (о. Андрій Кияк), моральне богослов'я, догматичне богослов'я (о. Богдан Білінський, що приїжджав зі Львова), латина і філософія (о. Волосянко ЧНІ приїжджав зі Львова)²⁰⁴.

Щодо літератури, з якої семінаристи вчилися, то були, як правило, старі книги, які ще були до підпілля. Ці книги семінаристи отримували на короткий термін від їх викладачів чи від ректора о. Василя. Часто семінаристи конспектували найважливіші моменти з цих книжок. Крім старої української літератури викладачі часто давали польські підручники, тому семінаристи повинні були самостійно осилювати польську мову. Також часто викладачі давали свої конспекти семінаристам до наступного заняття, за цей час

---

²⁰² вл. В. СЕМЕНЮК, «Спогади про підпільну семінарію», 123.

²⁰³ о. Ігор БОЙКО, «Інтерв'ю від 30.10.2018»/ інтерв'юер В. Купчак// приватний архів автора.

²⁰⁴ о. Василь СЕМЕНЮК, «Інтерв'ю від 24.06.1993», 4.

семінаристи старалися переписати той конспект, щоб могли в подальшому вивчати матеріалу²⁰⁵.

Вл. Володимир також багато допомагав з літературою. Оскільки відчувалася великий брак релігійної літератури в українській мові, то владика деякі книжки перекладав сам, вільно володіючи французькою та латинською мовою. Перекладені книжки владика записував в простому зошиті. Деколи приходилося перекладати по два три рази одну книжку, наприклад моральне богослов'я, оскільки перший переклад забрали КДБ, а другий прийшлося спалити перед перевіркою КДБ²⁰⁶.

Що стосується самих лекцій, то з кожного предмету, не частіше як раз на місяць, була лекція, на якій отець пояснював тему і давав матеріал на самоопрацювання. А на наступній парі повторював пройдений матеріал і подавав новий. Семінаристи були розділені на групи, в які входило від 2 до 5 семінаристів²⁰⁷. Цей поділ був необхідний для більшої конспірації, оскільки меншу групу важче знайти, а також, задля безпеки інших семінаристів. Деякі семінаристи при затриманні КДБ на допиті могли здати не тільки викладача а й цілу групу.

Крім організаційних питань з навчанням, о. Василь також допомагав з житлом для семінаристів та пошуками роботи. Найкращим варіантом був сторож чи кочегар, оскільки графік був зручним для навчання в семінарії: день відпрацював і три дні вихідні, в які можна вчити предмети. Коли кому не вистачало грошей на прожиття, то о. Василь допомагав матеріально чи при потребі давав одяг, який був необхідний для семінарста²⁰⁸.

Зазвичай семінаристи відвідували Божественну Літургію декілька разів на тиждень та мали практику відмовляти часослов, читали Святе Письмо,

---

²⁰⁵ о. Василь (Павло) РЕПЕЛА, «Інтерв'ю від 30.04.1998», 22.

²⁰⁶ «Володимир Стернюк: служіння в підпіллі», присвячено 20-літтю виходу Української Греко-католицької Церкви з підпілля

²⁰⁷ о. Василь (Павло) РЕПЕЛА, «Інтерв'ю від 30.04.1998», 20.

²⁰⁸ о. Василь СЕМЕНЮК, «Інтерв'ю від 24.06.1993», 4.

молилися вервечку, а також мали духовні реколекції двічі на рік, під проводом о. Богдана Геврича²⁰⁹.

3.1.3 НАВЧАННЯ В О. ІВАНА МАРГІТИЧА

В Закарпатті, в семінарії о. Івана Маргітича навчання проходило в подібний спосіб як і в о. Михаїла та о. Василя. Проте були деякі відмінності. Перша і напевно найголовніша відмінність полягала в тому, що всі семінаристи були з с. Боржавське або сусідніх сіл, що давало змогу легко збиратися разом. Навчання семінаристів відбувалося в будинку одного з кандидатів, де навчання розпочинали зі Служби Божої. На цю Службу приходили всі семінаристи і рідні, в якому домі проводилося день навчання, після чого лишалися лише семінаристи, яких навчав о. Іван. Особливістю цієї семінарії було в тому, що о. Іван завжди служив Службу Божу в повних ризах, коли більшість використовувала лише єпитрахиль. Коли всі збиралися на навчання, то приходили в різний час, хтось скоріше а хтось пізніше. Молоді хлопці йшли городами, щоб їх менше людей бачили. Отець Іван завжди йшов дорогою і не ховався, заходив через центральний вхід і коли він йшов, то завжди молився і казав: «Мене ніхто не бачить, мене Бог і Божа Матінка оберігають»²¹⁰.

Основною проблемою, з якою стикнувся о. Іван була нестача літератури для навчання. Більшість літератури було на латинській та мадярській мові. Більшість книжок о. Іван отримував нелегально із закордону. Наприклад, з Чехословаччини багато літератури передали вихідці із Закарпаття о. Степан Папа з Пряшева а о. Іван Левицький - з Праги²¹¹.

Підсумовуючи вище сказане, можна побачити великі зусилля о. Михаїла, о. Василя і о. Івана для забезпечення семінаристів всім необхідним для навчання. Також слід відмітити і важку працю семінаристів для здобуття

---

²⁰⁹ вл. В. СЕМЕНЮК, «Спогади про підпільну семінарію», 122.

²¹⁰ Народний владика Іван Маргітич: матеріали науково-практичних конференцій "10 років без владики Івана Маргітича : на перехресті віків", (Рахів-Ужгород, 5-6 вересня 2013 р.) / упорядник і видавець : О. Масляник . - Львів: Тиса, 2015, 71.

²¹¹ Народний владика Іван Маргітич: матеріали науково-практичних конференцій "10 років без владики Івана Маргітича : на перехресті віків, 71-72.

належних знань. Крім цього семінаристи часто мали відмовлятися від різних достатків, якими користувалися їхні однолітки, а їх вибір стати семінарстами не раз ставив під небезпеку їхні родини, тому і більшість семінаристів обирали священство в неодруженому стані, розуміючи становище підпільної Церкви. Організація та функціонування підпільних семінарій відбувалося в умовах постійних репресій з боку місцевої партійної влади та органів державної безпеки. Співробітники КДБ намагалися різними способами заставити семінаристів до співпраці, влаштовуючи обшуки чи допити. Та не зважаючи на згадані вище всі перешкоди в підпільних семінаріях навчання продовжувалося і з неї виходили нові священники.

Якщо ж порівнювати методи навчання, то можна зауважити, що в о. Івана і о. Василя були труднощі з отриманням відповідної літератури. Ще однією трудностю для о. Василя було приміщення для навчання, та самі викладачі, яких отець запрошував, оскільки о. Михайла та о. Івана все навчання проводили самі. Так само о. Василь мав труднощі з приміщенням він не мав змогу проводити все в одному місці. Були випадки, що через КДБ доводилося міняти помешкання. Та, не зважаючи на ці всі труднощі, отці завжди знаходили вихід з важких ситуацій та продовжували навчання майбутніх священників.

3.2 ВИСВЯЧЕННЯ КАНДИДАТІВ НА СВЯЩЕНИКІВ

Протягом навчання в семінарії кандидати мали зробити вибір на все подальше життя, а саме, обрати майбутній свій стан – бути одруженим священником, або залишитися у безженному стані. Цей вибір переважно всі кандидати досить серйозно обдумували, знаючи як КДБ працює і які наслідки могли б бути для сім'ї підпільного священника як позбавлення волі, мало оплачувана робота, часті допити та підозри. Тому більшість священників в часи підпілля, дивлячись на своїх наставників та інших отців, обирали цілібат.

Зі спогадів підпільних семінаристів можемо дізнатися, що отці не заставляли семінаристів бути не одруженими, але все ж таки більше радили бути целібатами. При виборі стану семінарист Володимир Івашків за поради

отця наставника о. Михаїла Косили і прикладом інших отців обрав безженний стан:

[...] А чи жонатим священиком чи, не жонатим, це також отець Михаїл в мені заложив. Він мені сказав: ‘Яким хочеш бути священиком?’ Я запитав зразу: ‘Більше кого Ісус любить, жонатих священиків чи не жонатих?’ Отець сказав: ‘Ісус Христос любив Івана Богослова, він був дівствеником’. Я так само хотів бути таким як Іван Богослов, щоб мене Ісус більше любив[...]²¹²

Хоча і Володимир Івашків познайомився з отцем ще коли був у школі у десятому класі, і мав дівчину, яку любив і думав, на ній колись одружитися. Та ставши семінаристом і провчившись п’ять років, дивлячись на приклад о. Михаїла та перших семінаристів, які стали священиками: о. Івана Бойка і о. Василя Семенюка, Володимир також обрав безженний стан²¹³.

Якщо брати історію о. Івана Бойка, то він вже в сімнадцять років сам вирішив бути священиком в неодруженому стані. Вибір о. Іван був зумовлений через те, що одружених священиків в ті часи майже не висвячували²¹⁴. І як сам він каже: «Я не хотів ділити своє серце для сім’ї і для Бога[...]²¹⁵

Коли взяти до уваги всіх вихованців о. Михаїла, то лиш один з них був одружений, решту були целібсами. Дехто навіть покидав навчання заради дівчини. Хоч і о. Михаїл не заставляв обирати якийсь один стан одружений або целібат, проте хлопцям часто говорив:

[...] ‘Ти собі вибирай добре, ти дивися добре, але я тобі так скажу: «Ти готуйся на тюрму, то не відомо коли ще буде свобода релігії. Що ти будеш робити, як тебе заберуть в тюрму?... Що твої діти будуть робити?... Що твоя жінка буде робити?... » ти дуже добре думай[...]²¹⁶»

Можна зауважити, що о. Михаїл думав не тільки про самого семінарариста, а також і про близьких для нього людей. Ми бачимо що о. Михаїл, маючи вже важкий досвід перебуванні в тюрмі, також готує молодих хлопців і до найгіршого можливого варіанта в їхньому житті.

Та вже навіть коли кандидат до священства обирає безженний стан і писав заяву о. Михаїл ще декілька тижнів перевіряв кандидата чи він готовий

²¹² о. Володимир ІВАШКІВ, Інтерв’ю від 06.05.2003, 5.

²¹³ о. Володимир ІВАШКІВ, Інтерв’ю від 06.05.2003, 6.

²¹⁴ о. Іван БОЙКО, Інтерв’ю від 14.09.2000, 5.

²¹⁵ о. Іван БОЙКО, Інтерв’ю від 14.09.2000, 6.

²¹⁶ о. Іван ЛЕЙБ’ЮК, Інтерв’ю від 03.09.2003, 12.

бути священиком. Для цього від по часто питав: «А якщо женитися захочеш...; ти знаєш, що священикам вже не можна одружуватися...»²¹⁷. Ці всі питання вже проходили, коли в кандидата наближалось свячення.

Незважаючи, що переважна більшість священиків в підпіллі були целебсами, серед них були і одружені священики. Жінка майбутнього священика мала надати згоду на свячення, без якої семінарист не міг стати священиком. Вл. Володимир Стернюк старався підтримувати зв'язок з їмостями, навіть бувало що проводив реколекції для них²¹⁸.

Перед свяченням семінаристи проходили іспит спочатку в о. Михаїла, деколи приїжджали о. Софрон Дмитерко та о. Мирон Підлісецький²¹⁹, а потім і в владики Йосип Гірняк²²⁰, а потім до владики Володимира Стернюка. Іспит був важким оскільки могли спитати все що вчили з усіх предметів. І якщо ти на якесь питання не знаєш відповіді, то ти завалив іспит, і мав ще час для його підготовки²²¹.

Дияконські чи ієрейські свячення переважно відбувалися пізно вночі, або в державні свята, коли правоохоронні органи були заняті іншою роботою²²². Ці свячення проводилися дуже таємно, оскільки за них владики міг найбільше постраждати.

Свячення кожного кандидата відбувалося по різному. Ось на приклад перший священик, який вийшов від о. Михаїла Косили, о. Іван Бойко отримав свячення від владики Володимира Стернюка 9 березня 1974 році. Свячення відбулося у квартирі о. Остапа Стернюка (рідний брат владики), яка знаходиться у м. Львові по вул. Маяковського, 130. За один день о. Іван отримав нижчі, дияконські та ієрейські свячення. Все відбулося в один день, оскільки вл. Володимиру Стернюку перебував під постійним наглядом органів

²¹⁷ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 16.

²¹⁸ «Володимир Стернюк: служіння в підпіллі», присвячено 20-літтю виходу Української Греко-католицької Церкви з підпілля.

²¹⁹ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 6-7.

²²⁰ До 1979 року.

²²¹ о. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000, 9.

²²² «Володимир Стернюк: служіння в підпіллі», присвячено 20-літтю виходу Української Греко-католицької Церкви з підпілля.

держбезпеки. На самих свяченнях були тільки о-др. Йосиф Гірняк, о. Остап Стренюк з його їмостю та святитель²²³.

Свячення Володимира Івашківа цікаві тим, що його святили дуже рано. Якщо брати за Кодексом Канону Східних Церков (кан. 759 § 1²²⁴) є припис щодо канонічного віку свячень: диякон після двадцяти трьох років, священник після двадцяти чотирьох років та єпископ може дати звільнення від канонічного віку кандидата, якщо є така потреба. Нижчі свячення Володимир отримав 21 травня 1977 року (18 років), дияконські свячення відбулися в 7 лютого 1979 року (20 років) та ієрейські свячення відбулося 20 грудня 1980 році (21 років). Святителем був вл. Василік Павло, з благословення владики ординарія Івано-Франківського вл. Софрона Дмитерка. Свячення відбувалися в капличці о. Михаїла Косили, де з присутніх на свяченнях була лише мама Володимира²²⁵. Якщо брати перші нижчі свячення, то вони відбулися через півтори року після закінчення школи. Такий ранній вік можна пояснити тим, що Володимир почав навчатися в о. Михаїла в десятому класі, та через проблеми із здоров'ям був не придатним до армії. Окрім цього він дуже багато часу проводив з о. Михаїлом і старанно вчився²²⁶.

Свячення всі були таємні і на них мало кого запрошували. Переважно це було найближче оточення сім'ї, які вже знали про те, що він є семінаристом. Часто навіть не розказували і не брали з собою молодших братів і сестер, оскільки боялися, що вони можуть проговоритися. На ті часи переважно одразу давали дияконські свячення, і одразу ієрейські, проте бувало такі випадки, що уділяли всі свячення окремо. Це переважно було в тих випадках, коли кандидат до священства, починав вчитися в підпільній семінарії, ще навчаючись в школі.

І звісно після вивчення всіх обов'язкових предметів і за наявності бажання семінариста стати священником, семінарист мав здати екзамени, після

---

²²³ о. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000, 16-17.

²²⁴ Кан. 759 – § 1. Вік приписаний для дияконату – це сповнення двадцяти трьох років, для пресвітерату – двадцяти чотирьох років зі збереженням партикулярного права власної Церкви свого права, яке вимагає вищого віку.

²²⁵ о. Володимир ІВАШКІВ, Інтерв'ю від 06.05.2003, 7.

²²⁶ о. Володимир ІВАШКІВ, Інтерв'ю від 06.05.2003, 3-7.

чого допускався до свячень. Дияконські свячення переважно давали ще під час навчання семінариста, переважно після четвертого курсу, коли вже були пройдені основні предмети. Так на 4 курсі було митрополитом Стернюком висвячено на дияконів трьох семінаристів Дмитра Долішняка, Романа Шафрана і Василя Репелу. Ці свячення відбулися в однокімнатній квартирі митрополита Стернюка. На відправі був також присутній о. Василь. Перед літургією митрополит уділив кандидатам нижчі свячення, після чого, під час Служби Божої, були уділено і дияконські свячення. Та диякони рідко співслужили Літургію, оскільки мало хто з отців знав, що вони є дияконами та часто й обставини не дозволяли²²⁷. Подібно до дияконських свячень проводилися і священичі свячення.

В 1986, коли православні святкували 40 років з дня возз'єднання з УГКЦ у Львові в смт. Рудно 8 травня мала відбутися велика подія, а саме свячення трьох дияконів на священиків. Так в будинку підпільного священика о. Петра Кузя диякони Дмитро Долішняк, Василь Репела і Роман Шафран, які успішно здали іспит по закінченні семінарії, мали приймати святу тайну священства з рук архієпископа Володимира. Але під час Божественної Літургії, під час Великого входу (після якого уділяється тайна священства), в будинок увірвалося декілька незнайомих осіб, які були з каральних органів. Оскільки служба відбувалася на 2 поверсі, о. Василь встиг зняти священичий одяг. Таким чином їх всіх повезли на допит в КДБ. Та диякони і о. Василь нічого не сказали. І вже ввечері того ж дня їх всіх відпустили²²⁸. Єпископ Володимир Стернюк був одягнений в звичайні священичі ризи. Через це його не арештували, а тільки забрали гроші (які хотів дати ново висвяченим священикам), хрест, вервицю та інші богослужбові речі²²⁹.

Та були такі випадки, що митрополит Володимир не висвячував кандидата. Одним з таких став Микола Костюк, в якого батько працював в

---

²²⁷ о. Василь (Павло) РЕПЕЛА, «Інтерв'ю від 30.04.1998», 22-24.

²²⁸ о. Василь СЕМЕНЮК, «Інтерв'ю від 24.06.1993», 15.

²²⁹ До 85-річчя від дня народження і 60-річчя пастирської діяльності Архієпископа Містоблюстителя Верховного Архієпископа Львова Митрополита Володимира Стернюка//ред. В. Гаюк, М. Гуменний, М. Омельчук, І. Петрів/ Львів: «Логос», 1991, 30.

міліції. Про це знали всі семінаристи тому ніхто йому не довіряв, вважаючи донощиком. Так Миколі довелося самому здобувати освіту. Митрополит Володимир відмовився його висвятити, бо думав, Микола підставна людина через яку митрополита могли б зловити «на гарячому»²³⁰.

Підсумовуючи вище описане, можна сказати, що в часи підпілля готували до неодруженого священства, що можна легко зрозуміти. Самі ж свячення відбувалися в строгій конспірації, про що могли не знати навіть самі рідні. До свячення допускалися ті кандидати, які пройшли курс підготовки та здали відповідні екзамени. Як правило, дияконські та ієрейські відбувалися в один день. Проте навіть після висвячення священники ще певний час приховували свій новий статус.

3.3 РЕПРЕСІЇ З БОКУ ВЛАДИ

Найбільше перешкод під час навчання підпільним священникам створювали державні органи КДБ та міліція, яка їм допомагала. Оскільки ГКЦ офіційно не існувало, то ні про які семінарії не можна було говорити. Та вони існували, про що знали державні органи. Та для закриття цих закладів потрібно було мати точну інформацію про них. Для цього КДБ всіма силами намагалася завербувати когось з близького оточення. Чим вони і активно займалися.

О. Михаїл часто готував кандидатів до допитів КДБ, оскільки він вже мав гіркий досвід спілкування з органами безпеки. Як вже згадувалося, о. Михаїл мав першу не вдалу спробу організувати підпільну семінарію, оскільки його перші кандидати не витримали допиту КДБ, коли їх викликали і показали лист з підробленим почерком о. Михаїла про зречення католицької віри. На що кандидат повірив і розказав зайвого, що дало змогу провести обшук в помешканнях, де служив о. Михаїл та в подальшому стало основною причиною для арешту отця.

---

²³⁰ о. Миколою КОСТЮКОМ від 4,12 лютого 1993 р.// АПЦ. -Ф.1. – Спр. 38, 31-33.

Основною задачею КДБ було не посадити семінаристів, а завербувати їх. Оскільки КДБ частково знало хто вчиться і хто є вже священиком, та вони не мали достатніх доказів, щоб їх посадити. Тому для цього КДБ потрібна була своя людина в церковному колі, яка б розповідала їм про всіх підпільних діячів, священиків та семінаристів. І в 1976 року 15 листопада о. Івану Бойку прийшла повістка у Надвірнянський військкомат. Коли о. Іван прийшов на місце його там вже чекав майор з КДБ з Франківська. З Надвірної о. Івана забрали в Франківськ, а там відвезли в Галич в КДБ, де його чекав підполковник Олег Голуб'єв і Григорій Рибак. Допит тривав півтори дня. На допиті хотіли, щоб о. Іван признався, що він є отцем, і розказав хто був на тій службі, коли його святили. Якби о. Іван признався, що він є священиком, то отця заставили співпрацювати або посадили в тюрму. Коли нічого не змогли довідатися то його відпустили. Після цього допиту о. Івана викликали на допити в КДБ до Франківська кожні два три місяці протягом 12 років²³¹. Щоб о. Іван признався що він є священиком, Голуб'єв прибiгав до хитрості. Так в 1988 році на останньому допиті він хотів провокаціями вибити в о. Івана признання: «Іване, якщо легалізують Вашу Церкву, ти опинишся за бортом, бо ти не признався, що ти є священик. Лишишся за бортом і не дістанеш парафію»²³² на, що о. Іван відповів: «А то що таке може бути, аби Греко-Католицьку Церкву легалізували?»²³³.

Оскільки о. Михаїла до того часу самого викликали на допити аж 33 рази, тому він знав стандартні запитання, і допомагав іншим давати правильні відповіді на них. Оскільки основною метою було не посадити, а переманити на свою сторону, то в одному з останніх допитів о. Івана Голуб'єв казав: «Іване, те, що ти священик, ми знаємо на 100 процентів, на 1000, але ми хочемо від тебе слова. Нам зловити тебе то дуже просто, але то нам не вигідно по ряду причин»²³⁴.

---

²³¹ о. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000, 28-29.

²³² о. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000, 29.

²³³ о. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000, 29.

²³⁴ о. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000, 30.

Коли ж в КДБ побачили, що о. Івана не вийде їм завербувати, то почали за отцем пильно слідкувати, щоб зловити його та посадити. 13 серпня 1979 року о. Іван мав недільну Службу в с. Любіжні, на якій були присутні побожні діти зі Львова. В понеділок з ранку о. Іван вийшов з приміщення, а вже в обід в цю хату прийшли КДБ і робили обшук в приміщенні. Вони почали опитувати дітей та показувати фото о. Івана і один хлопець признався, що він там правив Службу. Після чого за тиждень отця викликали в КДБ, де почали розпитувати де о. Іван був того числа. Та о. Іван нічого не признавався. Через місяць знову викликали в КДБ і знов почали допит за ту неділю²³⁵. Тоді майор Лазарук, який його допитував, мав інформацію де о. Іван відправляв службу: «Він тоді виймає записну книжку й каже: “ Ти був: Леніна, 182; Леніна 282; Чапаєва 25”»²³⁶. То вже було ясно, що о. Івана хотіли зловити на гарячому і арештувати, або залучити до співпраці.

Також і були обшуки в хаті о. Михаїла. Так одного разу в 1985 році на Страсну суботу, близько десятої години ночі під час Служби Божої, прибігли хлопці, які слідкували за дорогою і попередили, що приїхала міліція. Всі одразу почали тікати, (в домі було три виходи) але в домі лишилося два хлопця, які не встигли втекти Іван Лейб'юк та Іван Качанюк. Сам о. Михаїл скоро скинув з себе плащ (бо службу відправляв в плащі, з риз був хіба єпитрахиль, деколи просто з вервечкою в руках)²³⁷. Іван Качанюк встиг сховатися на стриху в старій шафі і коли кадебісти проходили і шукали його, то чудом не побачили і спустилися назад²³⁸. Івану Лейб'юку так не пощастило, оскільки, коли Іван хотів втекти, йому на зустріч вже йшов один з кадебістів. Впіймавши його привели до хати та розпочали допит, який тривав близько двох годин. На допиті задавали різні питання:

«Чого ти прийшов сюди? Чи ти був на Службій Божій? Признавайся, а ні ми тебе зі собою беремо...» Що цікаво Іван взяв куртку і сказав: «я готовий іти». – «Ти куди збираєшся?» - «Та іду з Вами» [...] «Підписуй, підписуй, що тут на писано» - «Я нічого

²³⁵ о. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000, 30.

²³⁶ о. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000, 30.

²³⁷ о. Іван КАЧАНЮК, Інтерв'ю від 20.04.2001, 14.

²³⁸ о. Іван КАЧАНЮК, Інтерв'ю від 20.04.2001, 14.

підписувати не буду» [...] «Ти чого прийшов?» - «За медом» - І все. - «Чого ти залишився?» - «Так сталося, ішов на автобус автобуса не було» [...]»^{239/}

Івана відпустили, але після цього, не зважаючи що він був ще школярем, його викликали в КДБ на допити, де хотіли завербувати. Спочатку питали прості питання, які не стосувалися о. Михаїла, а потім почали розпитувати, які хлопці туди ходять²⁴⁰.

Окрім того, що коли прийшли КДБ до о. Михаїла і знайшли одного з його семінаристів, працівники КДБ провели обшук в його квартирі і забрали всі релігійні речі, які знайшли. Забрали вісім фелонів, всю літературу, яка була церковна, навіть видавництва московського патріархату, а також гроші та інші речі, які змогли знайти²⁴¹. Після цього випадку о. Михаїл прибив до задньої стіни шафи цвях, де тримав фелони на випадок обшуку, викладав книжки, які були не потрібні на показ і один старий фелон, що також був не сильно схований. Це було все зроблено з тою метою, що якщо б навіть був обшук, то для КДБ було основне хоч щось знайти, тоді вони можуть втихомиритися і не перевертати всю хату у пошуках цих речей²⁴².

Великий тиск зазнав о. Василь Семенюк при постійних допитах КДБ, які у свою чергу будь-яким способом хотіли залучити отця до співпраці, чого їм так і не вдалося зробити.

Як вже вище згадувалося о. Василь працював у військовій частині, де був газовиком. У військовій частині начальником КДБ був підполковник Харченко, і здогадуючись, що о. Василь є священиком, у разі виникнення неполадок з газом в себе на квартирі Харченко завжди викликав тільки о. Василя. Він поважав отця та був доброю людиною, тому не повідомив про отця каральним органам. Та це не допомогло, оскільки заступник Харченка таки повідомив про о. Василя в КДБ²⁴³. Так, в 1977 р. о. Василю прийшла повістка у военкомат у Надвірній. О. Василь здогадувався, що це могла бути справа рук КДБ, які

²³⁹ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 4.

²⁴⁰ о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 5.

²⁴¹ о. Іван КАЧАНЮК, Інтерв'ю від 20.04.2001, 14.

²⁴² о. Іван ЛЕЙБ'ЮК, Інтерв'ю від 03.09.2003, 14.

²⁴³ вл. В. СЕМЕНЮК, «Свята історія незламності у вірі», 76.

хотіли будь-що допитати його. В повістці йшлося, про те, що зустріч назначено на 11.00, але через те, що з отцем їхав ще один добрий прихожанин з Надвірної, о. Василь приїхав на 9.00 години. Зайшовши до військового, майор сказав отцеві, що вони його не викликали, тоді підозри отця справдилися²⁴⁴. Після чого він сів на автобус до Яремча. На під'їзді до Делятина вже чекала машина КДБ з майором з військового та ще з двома іншими мужчинами. Вони затримали отця та повезли в Івано-Франківськ до головного будинку КДБ, звідтам до Галича, де і почалися допити²⁴⁵.

На допиті був Олег Голуб'єв, а згодом приєднався Григорій Рибак²⁴⁶. Слідчі запитували, якої віри є Василь Петрович (так офіційно до нього зверталися), на що він відповів, що є греко-католиком, бо не можна було зрікатися віри навіть при небезпеці смерті. Далі питали, чи знає когось зі священників і чому його в селі називають «монахом». На запитання, чи є він священником, не давав прямої відповіді, але ставив зустрічне запитання: як він може бути греко-католицьким священником, якщо в країні немає греко-католицьких семінарій²⁴⁷.

Допит тривав від ранку аж до обіду. Не отримавши необхідних зізнань, слідчі намагалися напоїти о. Василя алкоголем, з надією, що той в стані алкогольного сп'яніння викаже якусь інформацію. Отець в різний спосіб намагався цього уникнути. Він також пред'явив довідку від лікаря, яка засвідчувала його хворобу – бронхіальну астму, тому слідчі були змушені відмовитись від вибраного методу. Однак допит тривав до вечора і потім ще цілий наступний день²⁴⁸. Після чого попросили, щоб о. Василь написав, що коли він зустріне «ворога радянської влади» зразу доповість відповідним органам КДБ. Отець відмовився, сказавши, що якщо зустріне ворога, він і без розписки прийде і скаже в органи. Голуб'єв на це розізлився ще дужче і тримав

---

²⁴⁴вл. Василь СЕМЕНЮК, «Інтерв'ю від 17.02.2005», 3.

²⁴⁵о. Василь СЕМЕНЮК, «Інтерв'ю від 24.06.1993», 6.

²⁴⁶вл. Василь СЕМЕНЮК, «Інтерв'ю від 17.02.2005», 3.

²⁴⁷вл. Василь СЕМЕНЮК, «Інтерв'ю від 17.02.2005», 3-4.

²⁴⁸о. Василь СЕМЕНЮК, «Інтерв'ю від 24.06.1993», 6.

отця ще 2 години допоки не побачив, що той не підпише документ²⁴⁹. Олег Голуб'єв шантажував та залякував отця, але той він уникав відповідей, бо як казали в підпіллі: «на нет і суда нет»²⁵⁰. Далі запропонував Василю Петровичу іконку та Біблію, на що отець відмовився, оскільки це б давало змогу зачепитися хоча б за щось. Коли вже відпускали назначили наступну зустріч²⁵¹.

Окрім допитів самого отця працівники КДБ влаштовували обшуки та допити рідним та близьким о. Василя. Оскільки отець був неодруженим, часті обшуки проводили в його домі, а сестра, що проживала з ним разом, найбільше страждала від них. Тому отцю доводилося ховати релігійні книги, наприклад, молитовник, в пічку. Сестра о. Василя працювала в школі, і мала знайому, що працювала головним бухгалтером в міській раді і попереджувала їх про візити КДБ. І таких обшуків було близько п'ятнадцяти²⁵².

Органи КДБ крім обшуків та різноманітних провокацій залучали до співпраці і інших людей, а подеколи навіть і далеких родичів. Один з таких випадків відбувся, коли до хати прийшов перебраний в жіночий костюм Голуб'єв, і поки о. Василя не було, казав, що знає Василька і просив дати йому релігійні книжки, та батько не повівся на такі хитрощі. Ще один випадок був, коли далекий родич прийшов до о. Василя, сказавши, що батько твій Петро згадував, що в тебе є книжка «*Історія України*». Отець не піддався на таку провокацію²⁵³.

На Закарпатті в о. Івана Маргітича, була більш спокійна ситуація, оскільки о. Іван старався щоб це все було дуже таємно. О. Іван навіть своїй рідній сестрі на питання де він так часто пропадає по ночам відповідав: «Не все тобі потрібно знати!». Хоча за о. Іваном і його помешканням слідували люди з КДБ, довгий час вони не могли його зловити. Це могло бути через те, що він часто міняв місце проведення лекцій, але зазвичай це було помешкання одного

---

²⁴⁹вл. Василь СЕМЕНЮК, «Інтерв'ю від 17.02.2005», 4.

²⁵⁰о. Василь СЕМЕНЮК, «Інтерв'ю від 24.06.1993», 7.

²⁵¹о. Василь СЕМЕНЮК, «Інтерв'ю від 24.06.1993», 7.

²⁵²вл. Василь СЕМЕНЮК, «Інтерв'ю від 17.02.2005», 4.

²⁵³о. Василь СЕМЕНЮК, «Інтерв'ю від 24.06.1993», 8.

з його семінаристів, про яких і КДБ не знало і не мала інформації. Та коли виявили місце проведення навчання за ними почали слідкувати цілодобово²⁵⁴.

Результат пильного слідкування за квартирами де проводилося навчання не заставило довго чекати результатів. Так одного вечора, коли о. Іван правив Службу Божу в одному з помешканні семінаристів, після чого мало відбутися навчання, пізно вночі, коли діти вийшли надвір в туалет, в будинок увірвалися з десяток людей в формі та в цивільному одязі з криком «Руки в гору!»²⁵⁵. Всі присутні були сильно перелякані окрім о. Івана, який спокійно продовжував молитися. Тоді міліціонери сказали, щоб всі присутні в домі пішли пішки в сільську раду, де даліше з ними будуть розбиратися, а о. Іван щоб йшов у ризах до клубу. Та о. Іван не боявся їх і відмовився йти поки не зніме ризи²⁵⁶.

Вже в клубі всім, хто був присутній при відправі в хаті склали протокол про незаконне моління, після чого відпустили всіх додому, попередивши щоб більше не збиралися, бо на наступний раз їх буде арештовано²⁵⁷.

Коли вже всіх відпустили і всі разом верталися додому, хлопці з о. Іваном співали побожні пісні в голос і дякували Богові за його доброту. Потім прийшли до хати Юрія Бровдія, одного з семінаристів, де продовжили молитву, а після молитви провели заплановане навчання²⁵⁸.

Підсумовуючи дії з боку КДБ, хотілось б зазначити, основною ціллю було завербувати їх будь-якими методами. Крім цього часто проводили обшуки, при яких не раз забирали цінні богослужбові речі і не тільки. Через це отці і семінаристи ніколи не знали, що буде з ними завтра, а тим більше за тиждень. І кожен мав нести на собі тягар переживання:

Людина ніколи не була впевнена про себе. Наприклад, міліція йде вулицею, десь пішла, я вже думаю: «Йдуть вони до мене?», - і не знаєш, де ту книжку заховати. Наприклад, богослужіння відправляється в селі якомусь, хтось постукав, і я тоді чув, як билосся моє

²⁵⁴ Народний владика Іван Маргітич: матеріали науково-практичних конференцій "10 років без владики Івана Маргітича : на перехресті віків, 72.

²⁵⁵ Народний владика Іван Маргітич: матеріали науково-практичних конференцій "10 років без владики Івана Маргітича : на перехресті віків, 73.

²⁵⁶ Народний владика Іван Маргітич: матеріали науково-практичних конференцій "10 років без владики Івана Маргітича : на перехресті віків, 73.

²⁵⁷ Народний владика Іван Маргітич: матеріали науково-практичних конференцій "10 років без владики Івана Маргітича : на перехресті віків, 73.

²⁵⁸ Народний владика Іван Маргітич: матеріали науково-практичних конференцій "10 років без владики Івана Маргітича : на перехресті віків, 73.

серце. Звичайно не чує людина це, я чув, як моє серце билось. А потім лише така гореч, в голову вдарило, а потім піт виступив, і стала людина так ослаблена-ослаблена, що за тих п'ять хвилин можна було уві сні посивіти або інфаркт отримати, або якусь іншу таку недугу.²⁵⁹

---

²⁵⁹О. Іван БОЙКО, Інтерв'ю від 14.09.2000, 22.

ВИСНОВКИ

У час встановлення радянської влади на західних землях України греко-католицькі семінарії діяли у Львові, Станіславові, Перемишлі та Ужгороді. Розпочинаючи репресивні заходи проти ГКЦ органи держбезпеки закрили духовні навчальні заклади. Більшість викладачів та представників ректорату були арештовані, семінаристи призовного віку йшли служити до війська, а інші повернулися додому.

Від квітня 1945 року розпочалася реалізація плану по ліквідації ГКЦ. Були арештовані митрополит Йосиф Сліпий, єпископи та більшість представників вищого духовенства. Створена Ініціативна група по возз'єднання ГКЦ з РПЦ на чолі з греко-католицькими священиками Гавриїлом Костельником, Андрієм Мельником та Антонієм Пельвецьким. Репресивними заходами священиків змушували підтримувати цю Групу. Процес возз'єднання завершився на Львівському псевдособорі (8-10 березня 1946 р.), який проголосив ліквідацію унії і затвердив перехід греко-католицького духовенства в РПЦ. Проте залишилася велика частина священиків, які залишилися вірними Католицькій Церкві і за це радянська влада їх переслідувала: арешти, довгі тюремні терміни, табори, заслання тощо.

Після смерті Сталіна і в часи «хрущовської відлиги», коли багато священиків поверталися із заслання, греко-католики почали формувати структури в підпільних умовах існування. У другій половині 1950-их років питання нових покликань до священства вирішувалося через свячення колишніх семінаристів та монахів. Новим викликом для підпільної Церкви стали 1960-1980 роки, коли масово почали закривати православні Церкви. Люди потребували духовного проводу, та священиків ставало все менше, а нових кандидатів були одиниці. А нове покоління вже виховувалося за системою атеїстичної ідеології.

Через велику потребу вірних ГКЦ у священнослужителях, з благословення підпільних єпископів, були створені підпільні семінарії. Одна з перших заснованих підпільних семінарій була в с. Дора під проводом

о. Михаїла Косила. Життєвий шлях о. Михаїла був не простим. Він став одним з перших семінаристів за часів підпілля, якого виховував о. Антоній Казновський.

Наступним випробуванням для о. Михаїла було перше ув'язнення, яке відбулось через декілька днів після свячень в 1958 році, за активну діяльність разом з о. Антонієм. Хоч і о. Михаїла звільнили достроково в 1959 році, о. Антоній не пережив цього ув'язнення.

Перша спроба заснувати підпільну семінарію була здійснена одразу після звільнення о. Михаїла. Він почав збирати, формувати та навчати молодих юнаків. Обирав переважно тих, які приходили до нього на Літургію. Та, нажаль, ця спроба закінчилася арештом в 1962 році та засудженням на три роки у виправно-трудовах колоніях в Омській області. А все через те, що один з кандидатів, ненавмисне видав певну інформацію на допиті. Цього було достатньо в суді для винесення вироку.

Наступна спроба заснувати підпільну семінарію була вдалою. Вихованців о. Михаїла згодом стали називати «косилівцями». Першими, хто закінчив семінарію та висвятилися, були о. Іван Бойко та о. Василь Семенюк. В свою чергу о. Василь, наслідуючи о. Михаїла та розуміючи потреби підпільної Церкви, з благословення митрополита Володимира Стернюка, заснував підпільну семінарію в 1975 році. На Закарпатті таку відповідальність на себе взяв о. Іван Маргітич, який також зібрав навколо себе юнаків для навчання.

Центром і основою в підпільних семінаріях була Літургія. Під час неї священники часто придивлялися до молодих хлопців, після чого могли спитати: «Чи не хочеш ти бути священиком?». Так більшість ставали семінарстами, починаючи свій нелегкий шлях. Часто бувало, що молоді хлопці не витримували важкого навчання або не проходили перевірки отців, після чого їм доводилося залишати семінарію.

Семінаристи мали обов'язок бути на службі кожен день, а якщо не було такої нагоди, то принаймні слухати Службу Божу по «радіо Ватикан». Це прививало майбутнім священикам любов до Бога. Тому багато хто їздив в с. Дору до о. Михаїла, щоб бути на Службі Божій, а опісля часто проходило

саме навчання. Та крім Служби Божої були ще інші богослужіння добового кола.

Навчальний процес кожен отець провадив по-різному. О. Михаїл Косило та о. Іван Маргітич більшість предметів викладали самі. Але якщо о. Михаїл їх викладав у себе в дома або на пасіці, то о. Іван викладав предмети у помешканнях самих семінаристів. А якщо говорити про виклади в о. Василя Семенюка, то більшість предметів викладали старші отці, які добре знали цей предмет, а о. Василь організовував ці зустрічі. Також навчання проходило в різних квартирах для невеликих груп.

Ще одним викликом, з яким прийшлося стикнутися отцям, був брак богословської літератури. Оскільки книжки були важко доступними, отці часто купували їх за власні кошти переважно у священників, в яких залишилися книжки ще з навчання в семінарії. Також купували книжки в священничих сім'ях, в яких священник вже упокоївся. Часто книжки ще пересилалися із закордону, потім перекладалися і записувалися в зошит для подальшого навчання. Багато з чим в цьому процесі допомагав митрополит Володимир Стернюк, який займався перекладом книжок та віддавав книжки, які йому пересилали.

Вже після того як семінарист провчився шість-сім років та вивчив основний матеріал, він мав здати перед свяченнями екзамен з всіх предметів. Переважно їх потрібно було здавати в один день, та інколи екзамен з одного предмету міг тривати і два дні.

Наступне, що кандидат мав зробити – визначитися зі своїм подальшим станом (одруженими чи неодруженим). Майже всі вихованці обирали неодружений стан, оскільки розуміли важливість вибору та бачили приклад свої наставників.

Останнім етапом для семінаристів ставали свячення. Свячення проходили по-різному, але зазвичай семінаристів висвячували за один день. Та бували й такі, яких поставляли спочатку у піддиякони, потім святили на диякона, і вже потім аж на священника. Самі ж свячення відбувалися в строгій конспірації, так

що навіть найближчі родичі могли про них не знати. Після висвячення священники ще певний час приховували свій новий статус.

Та під час навчального процесу і навіть після, державні органи КДБ та міліція слідували за кандидатами і священниками. Часто викликали на допит, намагалися залякати або завербувати.

Багато підпільних священників своїм прикладом і незламною вірою зародили бажання у майбутнього покоління розпізнати своє покликання і стати священником. Як згадує діючий Предстоятель УГКЦ Блаженніший Святослав Шевчук:

Найперше своїм покликанням я завдячую своїй переслідуваній, зневаженій, а відтак воскреслій Церкві. Просто я бачив цих людей, які у собі несли цю Церкву... Якщо говорити про особу священника, який справив вирішальний вплив на моє священнече покликання, — то це покійний Михаїл Косило, який довгі роки виконував обов'язок підпільного ректора підпільної духовної семінарії, що тоді розташовувалася в селищі Дорі біля Яремча. Для мене отець Михаїл Косило був учителем священничої жертвності, ревності і чистоти. Завдяки його харизматичному — в доброму сенсі цього слова — впливові я рішився на цю дорогу, і саме в неодруженому стані, бо в тому часі послужити Церкві потрібно було до кінця²⁶⁰

Однак, цим дослідженням не вичерпується проблематика підпільного навчання, оскільки існували ще монастирські семінарії зі своїми методами навчання та формування семінаристів

---

²⁶⁰Р. ІВАСІВ, «Ісповідник віри о. Михаїл Косило (1932-2000)»

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

НЕОПУБЛІКОВАНІ АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ

1. БОЙКО о. Іван, «Інтерв'ю від 14.09.2000» // АПЦ, спр. П-1-1-1192.
2. БОЙКО о. Ігор, «Інтерв'ю від 30.10.2018» // приватний архів автора
3. ГОВЕРА о. Іван, «Інтерв'ю від 10.12.1993» // АПЦ спр. П-1-1-254.
4. ГОВЕРА о. Олег, Інтерв'ю від 30.11.1993 //АПЦ, спр. П-1-1-23, 6-8.
5. ГОЛНЕЙ о. Петро, «Інтерв'ю від 17.04.2001» // АПЦ, спр. Т-1-1-4.
6. ІВАШКІВ о. Володимир, «Інтерв'ю від 06.05.2003» // АПЦ, спр. П-1-1-1496.
7. КВИЧ о. Петро, «Інтерв'ю від 08.03.1994» // АПЦ спр. П-1-1-303.
8. КОСТЮК о. Микола, «Інтерв'ю від 12. 02. 1993»// АПЦ, спр Ф.1.–385.
9. КУЗЬ о. Петро, «Тематичне інтерв'ю про о. Михайла Винницького, ЧНІ від 29.10.2002» // АПЦ, спр. – П – 1 – 1 – 645.
10. ЛЕЙБ'ЮК о. Іван, «Інтерв'ю від 03.09.2003» // АПЦ, спр. П-1-1-1541.
11. МАРГІТИЧ вл. Іван, «Інтерв'ю від 03.08.2000» // АПЦ, спр. П-1-1-1148.15.
12. РЕПЕЛА о. Василь (Павло), «Інтерв'ю від 30.04.1998» // АПЦ, спр. П-1-1-898.
13. САБРИГА вл. Михайло, «Інтерв'ю від 30.03.1994» // АПЦ, спр.- Ф.1.
14. СЕМЕНЮК вл. Василь, «Інтерв'ю від 17.02.2005» // АПЦ, спр. П-1-1-171.
15. СЕМЕНЮК о. Василь, «Інтерв'ю від 24.06.1993» // АПЦ, спр. П-1-1-171.3.
16. СКОРОХОД Володимир «Інтерв'ю з, від 14.04.2002» // АПЦ П-1-1-146.
17. ХРОМ'ЯЧУК о. Михайло, «Інтерв'ю від 18.04.2001» // АПЦ, спр. Т-1-1-4.
18. ШАФРАН о. Володимир, «Інтерв'ю від 1.09.1993» // АПЦ, спр. П-1-1-198.

ОПУБЛІКОВАНІ АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ

19. *«До світла воскресіння крізь терни катакомб. Підпільна діяльність та легалізація Української Греко-Католицької Церкви» / упоряд. о. Тарас Бублик Лідія Гурбич, Світлана Гуркіна та інші, вид. 2-ге, випр. і доп. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2014.*

20. «Цілко́м таємна постанова бюро Львівського обкому КП України про поселення комуністичної пропаганди», *Центральний державний архів громадських організацій України*. – Ф. 1. – Оп. 17. – Спр. 123. – с. 40-4. *Опубл.: Національні процеси України*. – Київ, 1997. – Ч. 2. – С. 469-472.
21. BLAZEJOWSKYJ Dmutro. Historical sematism of the Arehparchy of Lviv (1832-1944) = Історичний шематизм Львівської Архієпархії (1832-1944). Kyiv: РН "KM Akademia", 2004.
22. БОЦЮРКІВ Богдан. Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946-1989) // Ковчег. Збірник статей з церковної історії. – Львів, 1993.
23. ГАРАНДЖА Роман, Отець д-р Іван Чорняк, священник підпільної ГКЦ в умовах боротьби проти комуністичного режиму / Р. Гаранджа // *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. - 2014. - Вип. 40. - с. 162-169.
24. ГОРАН Тетяна, «Роль Перемишльської греко-католицької духовної семінарії у релігійному житті Галичини (1919–1939 рр.)», // *Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник»/ Історичні науки № 104*.
25. ГУРКІНА Світлана, «До питання про церковний провід Греко-Католицької Церкви у 1945-1989 роках» / С. Гуркіна // *«Катакомбна Церква»: статті і матеріали* / [ред. кол.: Я. Дашкевич (голова) та ін.]. – Львів: Логос, 2009. – с. 56-59.
26. *Кодекс канонів східних Церков проголошений Іваном Павлом II, (1 жовтня 1990) перекл. Йосифа Кобіва, Рим: Видавництво оо. Василіан 1993.*
27. ЛАГОДИЧ Миколай, «Роль о. Г. Костельника у створенні «ініціативної групи по воз'єднанню Греко-католицької Церкви з православною» та підготовці Львівського собору 1946 р.»// *Гуманітарний Вісник* (число 21. Вип. 5. Частина 1).
28. *Ліквідація УГКЦ (1939-1946). Документи радянських органів державної безпеки/ За загальною редакцією професора Володимира Сергійчука. - Т. I., Київ, 2006.*

- 29.МАЙОРОШІ Марія, «Відносини мукачівської греко-католицької єпархії та галицької греко-католицької митрополії на сторінках офіційних видань – “Благовісник” і “Патріархат”»// *Наукові виклади* (2012/3).
- 30.МАСЕВИЧ Н, «То будь в кожній хвилі готов на страждання – для Бога не жалуй і серця свого (отець мітрат Михаїл Косило)»// *Українська Греко-Католицька Церква – переслідувана, та не подолана.*– Надвірна: Матеріали науково-практичної конференції, 2007.
- 31.МИЗАК Нестор, «Переслідування УГКЦ у 40-50-х рр. ХХ ст.: ліквідація і наслідки» // *Релігія та Соціум* (2010 – №2).
- 32.Народний владика Іван Маргітич: матеріали науково-практичних конференцій "10 років без владики Івана Маргітича : на перехресті віків", (Рахів-Ужгород, 5-6 вересня 2013 р.) / упорядник і видавець : О. Масляник . - Львів : Тиса, 2015.
- 33.ПАХОЛОК Роман «реформа богословської освіти в Галичині (1929–1944 РР.)» // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка* 2012, №4.
- 34.ПИЛИПІВ Ігор, «Діяльність єпископів Станіславської єпархії УГКЦ з організації та розвитку духовної семінарії в 1907-1945 рр.»// *Сумський історико-архівний журнал*, №12-13, 2011 (193-199).
- 35.ШЕПТИЦЬКИЙ Андрей, *Життя і діяльність. Документи і матеріали (1899 – 1944).* – Т. II: Церква і суспільне питання. Кн. 2: Листування., Львів: Місіонер, 1999.

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ

- 36.Бриндак Ігор, *Трагічна доля єпископа Михаїла Мельника* // *Слово* №2 (27), 2006.
- 37.ГОЛЕЙКО Д, ГОЛЕЙКО Т, «О. Антін Казновський, якого ми пам'ятаємо (1878-1959)» // *Нова Зоря* № 38
- 38.ДМИТРУК Володимир, «Ліквідація Української греко-католицької церкви на Закарпатті (друга половина 1940-х рр.)» // *Історія України: маловідомі імена, події, факти: (збірник статей)* / П.Т. Тронько гол, ред. та ін., Національна академія наук України, Інститут історії України, Київ 2003.

39. ЄЛЕНСЬКИЙ Віктор, «СУВОРА “ВІДЛИГА” ЗАМІТКИ ПРО АНТИЦЕРКОВНУ КАМПАНІЮ КІНЦЯ 50-Х — ПОЧАТКУ 60-Х РОКІВ» // *Людина і світ* 7 (1990), 24-28.
40. КАЧАНЮК Іван, «Пам'яті отця-мітрата Михаїла Косила» // *Нова Зоря* № 45 Івано-Франківськ 2000.
41. СМАЩ Вальдемар, «Пастир і поет» // *Всесвіт*. – 1995. № 8-9.

ЛІТЕРАТУРА

42. БАБИНСЬКИЙ Анатолій, *Історія УГКЦ за 90 хвилин.*, Львів: Свічадо, 2017.
43. БОЦЮРКІВ Богдан, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950).*, перекл. англ. Наталія Кочан, наук. ред. Олег Турій., Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2005.
44. ГОЛНЕЙ о. Петро, «То будь у кожній хвилі готов на страждання – для Бога не жалуй і серця свого» // Є. Пронюк (гол. ред.), *Репресоване духовенство УГКЦ*, Львів: Наукове мемуарно-документальне видання, 2008.
45. ГОЛОВАЦЬКА-СКАЛЬСЬКА Уляна, «Спогади з діточих літ у дідуся й бабусі Казновських та їх славний рід» // *Лицар Української Католицької Церкви / Автор-упорядник У. Скальська/ Івано-Франківськ, 2007.*
46. ГРИГОРУК Микола, *Сильний Божим Духом. Історико-біографічний нарис про життя і діяльність о. д-ра Авксентія Бойчука.*, Жовква: Місіонер, 2017.
47. ГРИНІВА о. Роман, *Виховання кандидатів до священства на теренах Яремчанищини в умовах підпілля УГКЦ/* наук. Керівник: о. д-р Петро Козак. *Дипломна робота: Івано-Франківська Теологічна Академія Богословський акультет, Івано-Франківськ 2009.*
48. ГУРКІНА Світлана, Турій Олег, «Ієрархія та духовенство Української Греко-Католицької церкви в підпілля (1946-1989)» // П. Яроцького (гол.

- ред.), Історія Релігії в Україні т.4. Католицизм, Київ: Видавництво «Світ знань», 2001.
49. ГУРКІНА Світлана, Турій Олег, «Львівський собор 1946 р. і його наслідки» // П. Яроцького (гол. ред.), Історія Релігії в Україні т.4. Католицизм, Київ: Видавництво «Світ знань», 2001.
50. ДАНИЛЕЦЬ Юрій, МІЩАНИН Василій, Православна церква на Закарпатті в умовах становлення радянської влади (1944-1950 рр.) // Русин № 4 (2013).
51. ДЕЛЯТИНСЬКИЙ Руслан, *Станиславівська єпархія Греко-католицької Церкви в суспільному житті Галичини (1885–1946 рр.)*, Докторська Дисертація: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ 2017.
52. *Діяння Собору греко-католицької Церкви у Львові, 8-10 березня 1946.*, Львів: Президія Собору, 1946.
53. До 85-річчя від дня народження і 60-річчя пастирської діяльності Архієпископа Містоблюстителя Верховного Архієпископа Львова Митрополита Володимира Стернюка // ред. В. Гаюк, М. Гуменний, М. Омельчук, І. Петрів / Львів: «Логос», 1991.
54. КАЧУР Володимир, *Політ над світом пам'яті та мрій : новітня релігійна публіцистика*, Львів : Радіо "Воскресіння", 2001.
55. КВИЧ П.-Д. Паломницька святиня Матері Божої в Зарваниці (Україна), Богословський погляд. – Збруч, 2009.
56. КОСТРУБА Теофіл, *Як Москва нищила Українську Церкву.*, Львів: «Атлас» Бібліотека мирянина 1995.
57. КУЧАБСЬКИЙ Юрій, *Ісповідник віри отець Антоній Казановський (науково-популярний нарис)*, // Клуб Української Інтелегенції ім. Богдана Лепкого, Івано-Франківськ: ГРАНЬ, 2010.
58. ЛІТУРГІЯ ПІДПІЛЬНОЇ ЦЕРКВИ, *Спомини. Статті. Інтерв'ю. Фотоматеріали*: Збірник / За ред. І. Говери. – Тернопіль, 2014.
59. МАРЧУК Василь, *Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст.*, Івано-Франківськ: Палай, 2004.

60. ПАНАС Кость, Історія Української Церкви. Львів, НВП «Трансітех», 1990.
61. ПЕКАР Атанасій, *Нариси історії Церкви Закарпаття* – Том III. Монаше життя, Ужгород: Ужгородська міська друкарня, 2014.
62. ПЕКАР Атанасій, ЧСВВ, *Владика -мученик Теодор Юрій Ромжа (1911-1949) «СЛОВО ДОБРОГО ПАСТИРЯ»*, Нью Йорк: О.О. Василян у ЗАД, 1962.
63. ПЕКАР Атанасій, ЧСВВ, *Нариси історії Церкви Закарпаття*, том II. Внутрішня історія, Рим-Львів: Місіонер 1997.
64. ПОЛЄК Володимир, *Нарис історії Івано-Франківської єпархії // Шематизм Івано-Франківської єпархії Української Греко-Католицької Церкви станом на 10 листопада 1995 року Божого.*, Івано-Франківськ, 1995.
65. ПРАХ Богдан, *Духовенство Перемиської єпархії та апостольської адміністрації Лемківщини.* - Т. I: Біографічні нариси (1939-1989)., Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2015.
66. ПРИСТАЙ Мимкола, *Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія, 1783-1945*, Львів; Рудно : Львівська Духовна Семінарія Святого Духа, 2003.
67. Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928/29–1944 (Матеріали зібрав і опрацював д-р Петро Синиця). – Торонто–Чикаго, 1976. – Ч. II.
68. СЕМЕНЮК вл. Василь, «Свята історія незламності у вірі» // Підпільна семінарія УГКЦ/ упоряд. Н. Шподарунок, Тернопіль: Виданвництво Дружба, 2010.
69. СЕМЕНЮК вл. Василь, «Спогади про підпільну семінарію» // Підпільна семінарія УГКЦ/ упоряд. Н. Шподарунок, Тернопіль: Виданвництво Дружба, 2010.
70. СЕРГІЙЧУК Володимир, *Нескорена Церква: Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу.*, Київ: «Дніпро», 2001.
71. СЛІПІЙ Йосип, *Спомини* / Ред. Іван Дацько, Марія Горяча, Львів–Рим: Видавництво Українського Католицького Університету, 2014.

72. СУДОПЛАТОВ Павел, *Спецоперації. Любянка и Кремль. 1930-1950 годи*, Москва, 1997.
73. УГКЦ – ПЕРЕСЛІДУВАНА, ТА НЕ ПОДОЛАНА, Л. СТРУК, *Львівський собор 1946 року та його наслідки для УГКЦ*, Делятин, 2007.
74. ФРАНКО Петро, Кучабський Юрій, «Репресоване духовенство УГКЦ, Львівська археєпархія» // Є. Пронюк (гол. ред.), *Репресоване духовенство УГКЦ*, Львів: Наукове мемуарно-документальне видання, 2008.
75. Хронологічне зібрання законів, указів Президента Верховної Ради, постанови і розпоряджень уряду Української РСР - Київ, Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1963. – Т.1
76. ШТЕРР Діана, *Релігійно-соціальні відносини між кліром і мирянами в мукачівській Греко-католицькій єпархії (1771-1949 рр.)*, Докторська Дисертація: Ужгородський національний університет, Ужгород 2015.

Інтернет Джерела

77. «Київська Трьохсвятительська семінарія УГКЦ», <<http://ktds.org.ua>>, (дата звернення: 10.10.2018).
78. «Софрон (Мудрий) (1923-2014)» 6. Серпня 2010 р. // РІСУ, <<https://risu.org.ua/ua/index/reference/persons/~%D0%A1/37067/>>, дата звернення 3 грудня 2018 р.).
79. ГАВРОШ Олександр, «Отець Петро Береш: "Глобалізація несе нам хвороби споживацького суспільства..."» // *Закарпаття онлайн*, 07 липня 2014, <<http://zakarpatty.net.ua/Zmi/126004-Otets-Petro-Beresh-lobalizatsiia-nese-nam-khvoroby-spozhyvatskoho-suspilstva.../>> (5 травня 2018).
80. ІВАСІВ Роман, «Ісповідник віри о. Михаїл Косило (1932-2000)» // сайт: *Інститут Історії Церкви Українського Католицького Університету*, 2 грудня 2012, <<http://ichistory.org.ua/2015/06/16/isповidnyk-viry-o-myhayil-kosylo>> (дата звернення 7 жовтня 2018).
81. КАЛИНЕЦЬ Любомир, «Слідами Блаженномученика Миколая Чарнецького в Дорі» // сайт: *Варіанти*, 7 квітня 2016, <<https://varianty.lviv.ua/33857-slidamy-blazhennomuchenyka-mykolaia-charnetsko-ho-v-dori>> (дата звернення 7 жовтня 2018).

82. ЛЕЛИК Світлана, «Хто такі косиловці? Музей підпільної церкви в Яремче вражає тихою мужністю священників» // сайт: RISU Релігійно-інформаційна служба України, 3 листопад 2017, <https://risu.org.ua/ua/index/monitoring/kaleido_digest/68850/> (дата звернення: 6 жовтня 2018).
83. Мукачівська Греко-атолицька єпархія» // *PICU*, 10 квітня 2018, <https://risu.org.ua/ua/index/reference/major_religions/51917/> (дата звернення 1 травня 2018).
84. УГКЦ МЕДІА, «о. Микола Пристай. Львівська семінарія та Богословська академія», 25 грудня 2013 <<https://www.youtube.com/watch?v=3IT2mA2rio8>>, (дата звернення: 14.10.2018).

Документальні фільми

85. «Володимир Стернюк: служіння в підпіллі», присвячено 20-літтю виходу Української Греко-католицької Церкви з підпілля/ Живе Телебачення, 3 листопада 2016.
86. ТВОРЧЕ ОБ'ЄДНАННЯ ПЕРО, «Світлій пам'яті о. м. Михайла Косила» [документальний фільм], 2012 <<https://www.youtube.com/watch?v=05Q6oaVM8Y4>> (дата звернення 25 вересня 2018).

ДОДАТКИ

Додаток 1²⁶¹

Посвідка.

Отсим посвідчається, що о. Лукаш
Римець Мисайлович, уроджений 7. липня
1893. р. в Стайцях, районі Соловинецького,
області Львівської, є священником Ста-
ніславської Дієцезії і як такий працює при
катедральній церкві в Станіславі.

Гід Єпископського Офіційного.
Станіслав 17. квітня 1945.

62. о. М. Гривчук А. Косач

Додаток 2²⁶²

**72. Витяг із переліку практичних заходів на виконання
плану НКДБ УРСР стосовно УГКЦ**

15 березня 1945 року

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

"УТВЕРЖДАЮ"

**НАРОДНЫЙ КОМИССАР
ГОСБЕЗОПАСНОСТИ УССР
КОМИССАР ГОСБЕЗОПАСНОСТИ 3 ранга**

Савченко

"15" марта 1945 года

ПЕРЕЧЕНЬ

практических мероприятий по выполнению плана НКГБ УССР по линии греко-католической церкви.

В целях подготовки к реализации плана НКГБ УССР по линии греко-католической церкви, осуществить следующие предварительные агентурно-оперативные мероприятия:

1. Подготовить к аресту видных униатских деятелей за активное пособничество немцам и связь с украинским националистическим подпольем:

- а) СЛЕПОГО Иосифа — митрополита униатской церкви;
- б) ХОМЫШИНА Григория — епископа Станиславского;
- в) ЛЯТЫШЕВСКОГО Иоанна — епископа Ададейского;
- г) ЧЕРНЕЦКОГО Николая — епископа-визитатора;
- д) БУДКА Никиту — епископа-декана Львовского деканата.

Наряду с этим, подготовить арест нижеследующих лиц:

- а) БАРВИНСКОГО Александра Александровича — профессора медицинских наук;
- б) ПАШЕ-ОЗЕРСКОГО Николая Николаевича — профессора Львовского университета;
- в) ЛЕПКОГО Виссариона — дьяка, участника оуновского подполья.

После ареста СЛЕПОГО и ХОМЫШИНА для следствия направить в Киев, а ЛЯТЫШЕВСКОГО забрать из Станислава во Львов.

2. Совместно с УНКГБ Львовской области составить оперативный лист на аресты и подробный план операции по резиденции "Юра".

[...]

4. Для проведения специальных следственных мероприятий создать во Львове следственную группу из квалифицированных следователей Следотдела НКГБ УССР в количестве 3-х человек.

5. В целях подбора документации для предстоящих арес-

тов руководства униатской церкви, изобличающей униатских священников в проведении активной пособнической деятельности в пользу немцев и непосредственной связи с ОУН-УПА, санкционировать УНКГБ аресты:

По Львовской области:

- 1. ЦЕГЕЛЬСКОГО Игнатия Михайловича;
- 2. ПЕРЕСЫПКИНА Петра Николаевича;
- 3. ДЕМЧУКА Владимира Павловича;
- 4. РАКИТСКОГО Николая;
- 5. ИЗДРИКА Андрея.

По Станиславской области:

- 1. ДОЛГИХ Владимира Яковлевича;
- 2. САМОЛЕВИЧА Ивана Николаевича;
- 3. КОСТЮКА Василия Григорьевича.

По Тернопольской области:

- 1. ДУПЛАВОВОГО Иосифа Ивановича;
- 2. ПЕЛЬВЕЦКОГО Антона Андреевича;
- 3. ЧУКУРА Ивана Юрьевича;
- 4. КОРДУБА Мирона.

По Дрогобычской области:

- 1. МАРИНОВИЧА Иосифа Андреевича.

6. Поручить УНКГБ по Львовской области [...] по делу провести аресты только светских лиц, не трогая временно разрабатываемых монахов.

[...]

7. Выделить начальника отделения 2 Управления НКГБ УССР — капитана государственной безопасности тов. ВОЛКОВА для допроса, от имени Уголовного Розыска, свидетелей по проверке данных о возможном отравлении митрополита Андрея ШЕПТИЦКОГО за его просоветские настроения противниками отрыва униатской церкви от Ватикана.

В числе свидетелей допросить профессора медицины

БАРВИНСКОГО, брата ШЕПТИЦЬКОГО — Климента, священника — КОТИВА и других.

[...]

8. Собрать подробные данные о всех арестованных священниках-униатах по линии НКГБ и НКВД, выявив какие показания они дали о своей пособнической и националистической деятельности.

9. Собрать факты активного участия священнослужителей униатской церкви в оуновском подполье и бандах УПА с тем, чтобы использовать эти данные для компрометации униатской церкви в целом и особенно противников отрыва от Ватикана.

10. В тех же целях компрометации униатской церкви в целом, и, особенно противников отрыва от Ватикана, — использовать показания арестованного главы католической церкви в СССР — архиепископа ШЕЛЕНЖЕКА.

11. Выявить священников униатской церкви, принимавших активное участие в организации дивизии "СС-Галичина", а также священников, служивших в качестве военных капелланов этой дивизии.

12. Осторожным путем собрать подробные данные о жителях резиденции "Юра" и наличие на них компрометирующих материалов.

13. Провести установку и собрать компрометирующие данные на всех лиц, подписавших во главе с Иосифом СЛЕПЫМ обращение к украинскому народу при немцах.

[...]

15. Собрать подробные данные о существовавших при немцах "Национальной Раде" и Совете "сеньоров", куда входил Иосиф СЛЕПОЙ, выяснив его роль в них, использовав показания СТЕПАНЯКА и ХРУЦЬКОГО.

16. Разработать подробные указания УНКГБ западных областей об усилении работы по униатам, [...] выявлении сторонников отрыва от Ватикана и присоединения к русской православной церкви.

394

[...]

18. Во второй половине марта с. г. созвать во Львове совещание начальников отделений по церковникам 2-х отделов УНКГБ западных областей УССР по вопросу активизации работы по униатам.

19. Принять участие в подготовке, отработке и подборе материалов для статьи об униатской церкви в прессе.

НАЧАЛЬНИК 4 ОТДЕЛА 2 УПРАВЛЕНИЯ НКГБ УССР

Подполковник госбезопасности Волошин
"СОГЛАСЕН": НАЧАЛЬНИК ОПЕРАТИВНОЙ ГРУППЫ НКГБ УССР

Полковник государственной безопасности Карин
"15" марта 1945 г.

г. Львов

отп[ечатано] 3 экз[емпляра]

ДА СБ України: Ф. 65. — Спр. С-9113. — Т. 20. — Арк. 100—104.

Оригінал. Машинопис.

73. Довідка НКДБ УРСР про телеграму наркома держбезпеки УРСР С. Савченка керівникам управлінь НКДБ західних областей України у зв'язку із проведенням заходів стосовно УГКЦ

16 березня 1945 року

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

СПРАВКА

15.3.45 г. шифртелеграммой № 1300 Народный Комиссар государственной безопасности УССР тов. САВЧЕНКО в адрес лично начальника УНКГБ Львовской, Станиславской, Дрогобычской и Тернопольской областей радировал:

395

Додаток 3

Цілом таємна постанова бюро Львівського обкому КП України про посилення комуністичної пропаганди.

29 травня 1970 р.

Цілом таємно

ЦК КП України в постанові від 28 квітня 1970 р. «Про недоліки в роботі партійних і радянських органів Львівської області по припиненню протизаконної діяльності залишків униатського духовенства» звернув увагу Львівського обкому КП України і облвиконкому на недостатню роботу партійних комітетів і радянських органів по припиненню протизаконної діяльності залишків униатського духовенства і зобов'язав докорінно поліпшити роботу серед трудящих, посилити науково-атеїстичне виховання, вжити рішучих заходів до припинення протизаконної діяльності залишків униатського духовенства, вирішити питання про закриття нелегальних монастирів та

використання приміщень що належали знятим з реєстрації релігійним громадам, посилити контроль за дотриманням законодавства про культури.

Вважаючи цілком правильною критику ЦК КП України, бюро обкому партії відзначає, що останнім часом у Городоцькому, Яворівському, Самбірському, Миколаївському, Перемишлянському, Нестерівському та в ряді інших районів області активізувалася діяльність уніатів, частина з них допускає злісне порушення радянського законодавства про культури, самочинно захоплює церковні приміщення, створює нелегальні монастирі, а подекуди намагається вести антирадянську, націоналістичну пропаганду. Партійні ж організації не завжди реагують на ці прояви, не дають їм належної оцінки, слабо залучають комуністів, інтелігенцію до антирелігійної роботи. Окремі члени партії примиренськи ставляться до релігії, а іноді і самі виконують релігійні обряди. В окремих районах зменшилась кількість лекцій на атеїстичні теми, не ведеться індивідуальна робота з віруючими. Все це приводить до того, що в ряді населених пунктів вплив релігії на окрему частину людей залишається ще істотним. В області продовжує лишатися досить високою релігійна обрядність, ростуть доходи церкви, активізуються нелегальні сектантські групи.

Бюро обкому КП України постановляє:

Постанову ЦК КП України «Про недоліки в роботі партійних і радянських органів Львівської області по припиненню протизаконної діяльності залишків уніатського духовенства» прийняти до неухильного виконання. Засудити випадки притуплення політичної пильності, примиренського ставлення окремих партійних, радянських та адміністративних органів до проявів українського буржуазного націоналізму, національної обмеженості та протизаконної діяльності залишків уніатського духовенства і сектантства. Заходи по поліпшенню інтернаціонального, атеїстичного виховання трудящих, посиленню боротьби проти буржуазно-націоналістичних пережитків у деякої частини населення та протизаконної діяльності уніатів і сектантів затвердити.

Зобов'язати міськкоми, райкоми КП України, виконкоми міських і районних Рад депутатів трудящих, первинні партійні, профспілкові,

комсомольські організації докорінно поліпшити ідейно-політичну роботу серед трудящих, рішуче посилити інтернаціональне та науково-атеїстичне виховання населення, зокрема, молоді[...].

Міськкомам, райкомам КП України, обласній прокуратурі, обласним управлінням КДБ, внутрішніх справ, обласному суду про хід виконання цієї постанови доповісти обкому КП України 1 листопада 1970 р.

Секретар Львівського обкому КП України В. Куцевол²⁶³

---

²⁶³ Центральний державний архів громадських організацій України.— Ф. 1. - Оп. 17. - Спр. 123. - С. 40-41. Опубл.: Національні процеси в Україні. - Київ, 1997. - Ч. 2. - С. 469-472.

ІЛЮСТРАЦІЇ

Михаїло Косило з настоятелем монастиря студитів у Дорі Мироном Дернюком²⁶⁴.

Підпільний календар написаний о. Михаїлом Косилою²⁶⁵.

²⁶⁴ Р. ІВАСІВ, «Ісповідник віри о. Михаїл Косило (1932-2000)».

²⁶⁵ С. ЛЕЛИК, «Хто такі косиловці? Музей підпільної церкви в Яремче вражає тихою мужністю священників».

Форма .Б*

Видом на жительство не является

СПРАВКА

УССР
Министерство
внутренних дел

16 VII
Богородицк. № 210 589135

Т/Я 24
128/48
20.11.1963 г.

Серия ДБ 042272 *

Выдана гражданину (ке) Косыло
Михайлу Васильевичу

Год рождения 1932, национальность Украинец

Уроженцу (ке) с. Дара, Яремчанского р-на
Ивано-Франковской обл.

Осужденному (ой) н/судом Надворьянского р-на
Ивано-Франковской обл.

15 января 1962 г. по ст. ст. 209 ч. 1 УК УССР
в течение трех лет лишения свободы и аска на три года
в Львовскую область, имеющему (ей) в прошлом су-
димости 25/VI 1958 г. по ст. 56-21-21 УК
ст. 154 УК УССР на 2 года н/с.

в том, что он (а)
отбывал (а) наказание в местах лишения свободы МВД
с 5 октября 1961 г. по 20 июня 1963 г.
откуда освобожден (а) по определению н/с Ленчинского
р-на гор. Львова от 19/VI 63 г. на осн. ст. 52 УК
условно-досрочно на один год, три мес. 16 дней.
Освобожден от дальнейшего лишения
наказания

Начальник подразделения Григорий
(подпись)

Начальник спецчасти Григорий
(подпись)

М. П.

Справка про судимість о. Михайла Косили²⁶⁶

²⁶⁶ С. ЛЕЛИК, «Хто такі косиловці? Музей підпільної церкви в Яремче вражає тихою мужністю священників»

Тюремні богослужбові речі²⁶⁷.

о. Володимир Шафран, еромонах студит Йосиф Мілян, о. Роман Шафран, еромонах студит Порфій Чучман, о. Андрій Іван Говера, о. Петро Половко. Яремче, 1990 р.²⁶⁸

²⁶⁷ С. ЛЕЛИК, «Хто такі косиловці? Музей підпільної церкви в Яремче вражає тихою мужністю священиків»

²⁶⁸ Підпільна семінарія УГКЦ/ упоряд. Н. Шподарунок, Тернопіль: Виданництво Дружба 2010, с 104.

Службник під час підпілля.²⁶⁹

²⁶⁹ «Київська Трьохсвятительська семінарія УГКЦ», «<http://ktds.org.ua>» (дата звернення: 10.10.2018).